

หลักสูตร การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์

พัฒนาการ การศึกษาและหลักสูตร วิชาบรรณารักษศาสตร์ ในต่างประเทศ

อาชีพบรรณารักษ์เป็นอาชีพเก่าแก่ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการจัดตั้งห้องสมุดในสมัยโบราณ แต่ทว่าความเจริญในด้านนี้เป็นไปอย่างเชื่องช้า และภาพพจน์ของอาชีพบรรณารักษ์ในความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ขณะนั้น บรรณารักษ์จะเป็นเพียงผู้ดูแลและรักษาหนังสือเท่านั้น การทำงานในห้องสมุดไม่จำเป็นที่จะต้องอาศัยการศึกษาอบรมเป็นพิเศษ การเรียนรู้จากการฝึกหัดงานและจากประสบการณ์ย่อมเป็นการเพียงพอแล้ว ต่อมาเมื่อบทบาทของห้องสมุดเปลี่ยนไปและกลายเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคมในด้านการศึกษาคั้งนั้นการทำงานในห้องสมุดสมัยใหม่มิได้เป็นสิ่งที่ใช้สามัญสำนึกธรรมดาเช่นแต่ก่อน หากต้องใช้ความสามารถและความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ที่จะนำมาใช้ในการจัดดำเนินงานห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพ สหรัฐอเมริกาับเป็นประเทศแรกที่ตื่นตัวและเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้จัดให้มีโรงเรียนสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการครั้งแรกในปี ค.ศ. 1887 เมื่อการศึกษาสาขาวิชานี้เป็นที่แพร่หลายได้มีประเทศต่าง ๆ บางประเทศ ทั้งประเทศในซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออกได้จัดให้มีการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นบ้าง เช่น ประเทศอังกฤษ ฟิลิปปีนส์ อินเดียน และไทย ซึ่งแต่ละประเทศมีประวัติความเป็นมาตามลำดับดังนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา

วิชาบรรณารักษศาสตร์เริ่มต้นขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกามาเป็นเวลา 90 ปีแล้ว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1887 และก่อนที่จะมีการเปิดโรงเรียนสอนบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการนั้น บรรณารักษ์อเมริกันก็มีสภาพเช่นเดียวกับบรรณารักษ์โดยทั่วไปที่อาศัย

การฝึกงานเป็นแนวทางหาประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุด และอาจเพิ่มเติมความรู้ได้จากประสบการณ์การทำงาน จากการติดตามและอ่านหนังสือตามแต่จะหาได้ หรือจากการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association) ถ้าเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่มีบุคลากรมาก ทางห้องสมุดจะจัดสอนเป็นชั้นเรียน เรื่องที่สอนขึ้นอยู่กับความต้องการ วิธีการปฏิบัติของห้องสมุดนั้น ๆ เป็นสำคัญ ลักษณะนี้มีส่วนใกล้เคียงกับสภาพที่จะกลายมาเป็นโรงเรียนสอนบรรณารักษศาสตร์ในระยะต่อมา

อย่างไรก็ตามในระยะแรก เมลวิลล์ คิวอี้ (Melvil Dewey) บรรณารักษ์ผู้มีชื่อเสียงมิได้เสนอที่จะจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในทันที แต่ได้เสนอให้จัดสอนและฝึกหัดงานทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่บรรณารักษ์อย่างมีหลักการในห้องสมุดที่ทันสมัยและจัดดำเนินการอย่างดีที่สุด โดยให้อยู่ในความดูแลของบรรณารักษ์ที่มีความสามารถ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1883 คิวอี้ได้เสนอโครงการในการจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ต่อสมาคมห้องสมุดอเมริกัน เพื่อขอความเห็นชอบที่จะจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการ ดังนั้นโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์จึงเปิดเป็นครั้งแรกที่วิทยาลัยโคลัมเบีย (ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย) และเปิดสอนเมื่อวันที่ 5 มกราคม ค.ศ. 1887 ในปีแรกมีนักศึกษา 20 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 17 คน และมีอาจารย์สอนประจำ 7 คน² การเรียนในระยะนี้กำหนดให้มีหลักสูตร 2 ปี โดยแบ่งระยะเวลาการสอนเป็น 2 ระยะเวลาคือ ในช่วง 3 เดือนแรกจะเป็นการเรียนทฤษฎีในวิชาที่เกี่ยวข้องกับงานห้องสมุด หลังจากนั้นเวลาที่เหลือจะเป็นการฝึกปฏิบัติงานในห้องสมุดทั้งหมด ทั้งนี้เพราะต้องการเน้นให้ยูเรียนสามารถเป็นผู้บริหารและจัดดำเนินการในห้องสมุดที่ดีได้ อีกสองปีต่อมาได้กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยการขยายเพื่อหาภาค

002743

¹Sarah K. Vann, Training for Librarianship before 1923 (Chicago : American Library Association, 1961), p. 23.

²Ibid., p. 39.

ทฤษฎีและเพิ่มเนื้อหาวิชาเทคนิคเฉพาะด้านมากขึ้น เช่น วิชาการจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ เป็นต้น¹ แต่การดำเนินงานในระยะแรกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และมีเหตุการณ์ให้คว้อออกจากตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยโคโลัมเบียแล้วย้ายไปเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดแห่งรัฐนิวยอร์ก (New York State Library) ที่เมืองอัลบานี (Albany) ซึ่งส่งผลทำให้โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ต้องย้ายตามไปด้วย และคว้อได้วางหลักสูตรศึกษาใหม่ให้เป็นแบบแผนต่างไปจากเดิม โดยกำหนดให้นักศึกษาเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในชั้นปีที่ 3 และ 4 ดังรายวิชาต่อไปนี้

ชั้นปีที่ 3 กำหนดให้เรียนวิชาเหล่านี้ 12 สัปดาห์ ได้แก่ วิชาการทำบัตร-รายการ บัตรแจ้งหมู่หนังสือ การลงทะเบียนหนังสือและการจัดห้องสมุดเบื้องต้น นอกจากนี้ยังมีวิชาการเรียงบัตรรายการ (4 สัปดาห์) การจัดหมู่หนังสือ (4 สัปดาห์) การจัดห้องสมุด (8 สัปดาห์) และการฝึกงานในห้องสมุดตลอดจนการทัศนศึกษาห้องสมุดต่าง ๆ (8 สัปดาห์) รวมเวลาที่เรียนทั้งหมด 9 เดือน (ตั้งแต่เดือนตุลาคม - มิถุนายน)

ชั้นปีที่ 4 มีเวลาเรียนทั้งหมด 9 เดือน (ตั้งแต่ตุลาคม - มิถุนายน) โดยแบ่งเวลาเรียนเป็น 3 ระยะ คือ (1) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาคทฤษฎีโดยมีวิธีสอนทั้งแบบสัมมนาและการฟังคำบรรยายในเรื่องเหล่านี้เช่น การทำบรรณานุกรม การทำบัตรรายการ การจัดหมู่หนังสือและการจัดดำเนินงานห้องสมุด (2) การฝึกงานในห้องสมุด (3) การเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เฉพาะด้าน²

¹Carl M. White, "Maturing of the Training Program : a Case Study", in A Historical Introduction to Library Education : Problems and Progress to 1951 (Metuchen, N.J. : Scarecrow Press, 1976), p. 63.

²Ibid., p. 64.

จากการกำหนดรายวิชาต่าง ๆ ข้างต้นจะเห็นได้ว่า คิวอี้ได้แบ่งช่วงการเรียน เป็น 2 ระยะเวลา คือช่วงแรกจะกำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปในเรื่อง การจัดหาหนังสือ การจัดดำเนินงานห้องสมุด การทำบัตรรายการและการเรียงบัตรรายการ ส่วนในช่วงหลังจะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการบริหารห้องสมุดและงานห้องสมุดเฉพาะด้านอย่างละเอียด อย่างไรก็ตามรายวิชาเหล่านี้ก็ยังคงครอบคลุมงานห้องสมุดทั้ง 4 หัวข้อ คือ (1) การบริหารห้องสมุด (2) การทำบรรณานุกรม (3) งานเทคนิค (4) การฝึกงาน แต่จุดสำคัญของการศึกษาได้พยายามเน้นด้านงานเทคนิคของการจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการมาก

จึงนับได้ว่าการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในยุคนี้เป็นไปอย่างมีแบบแผน กล่าวคือมีการกำหนดเวลาและรายวิชาที่จะต้องเรียนอย่างแน่นอน นอกจากนี้ยังมีการจัดดำเนินการสอนตลอดจนการควบคุมดูแลการฝึกงานที่เข้มข้นขึ้นด้วย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้ฝึกฝนความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างชำนาญในเวลาจำกัด ได้เห็นขอบเขตของสิ่งที่ต้องศึกษา จนทำให้สามารถเข้าใจวัตถุประสงค์และลักษณะของงานได้¹

หลังจากที่คิวอี้ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แล้ว ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นอีกหลายแห่งโดยอยู่ในความรับผิดชอบและควบคุมของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เหล่านี้มีทั้งที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเทคนิค เช่น แพรท (Pratt Institute) เดรกเซล (Drexel Institute) บางแห่งเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ (University of Illinois) นอกจากนี้บางแห่งก็รวมอยู่ในห้องสมุดใหญ่ ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชนลอสแอนเจลิส (Los Angeles Public Library) ในขณะเดียวกัน

¹ Mathilde V. Rovelstad, "The Changing Dimensions of Library Science," Libri 27 (March 1977) : 13.

สมาคมห้องสมุดอเมริกันก็มุ่งให้การฝึกอบรมแก่บรรณารักษ์และให้เข้ารับการฝึกงานจากห้องสมุด ปรึชญาและการฝึกงานในชั้นแรกได้วางระเบียบและเนื้อหาการฝึกงานให้สัมพันธ์กับการสอนบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่ว¹

อนึ่ง เพื่อทำหน้าที่รักษามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ด้วยกันในปี ค.ศ. 1915 ได้มีการจัดตั้งสมาคมโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อเมริกัน (Association of American Library Schools)² เพื่อทำงานร่วมกับสมาคมห้องสมุดอเมริกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ให้มีการสอนตามมาตรฐานเดียวกัน และยกฐานะการศึกษาค้นบรรณารักษศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้น

ต่อมาระหว่างปี ค.ศ. 1920 - 1921 ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้น คือ ชาร์ลส์ ซี. วิลเลียมสัน (Charles C. Williamson) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงแนวโน้มด้านวิชาชีพบรรณารักษ์ให้มาเกี่ยวข้องกับสังคมและได้นำความคิดเห็นด้านวิชาการใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์กับกิจกรรมห้องสมุด วิลเลียมสันได้ทำการสำรวจการจัดการศึกษา

¹ Jean Key Gates, "Library Education," in Introduction to Librarianship, 2 d ed. (New York : McGraw-Hill Book Co., 1976), p. 91.

² Frances Lander Spain, "Education for Librarianship in the United States," in ASAIHL Seminar on Library Science in Southeast Asia, Bangkok, December 18-20, 1964 (Bangkok : Association of Southeast Asian Institutions of Higher Learning, 1965), p. 11.

ทุกระดับในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ 15 แห่ง โดยความช่วยเหลือค่านางเงินจากมูลนิธิคาร์เนกี¹ และจัดทำรายงานชื่อ Training for Library Service ออกเผยแพร่ในปี, ค.ศ. 1923² นับเป็นเอกสารที่มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงวิชาบรรณารักษศาสตร์มากที่สุดยุคในขณะนั้น ซึ่งข้อเสนอแนะจากรายงานนี้ได้กลายมาเป็นเป้าหมายในการวางแผนปรับปรุงการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในเวลาต่อมาดังประมวลได้ดังนี้

1. ควรมีการกำหนดให้เห็นชัดถึงความแตกต่างระหว่างงานห้องสมุด 2 ระดับ คือ งานที่ต้องใช้ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และงานเสมียน นอกจากนี้โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ควรจัดสอนเฉพาะงานที่ใช้ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์
2. เนื่องจากโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แต่ละแห่ง จัดสอนวิชาแตกต่างกันออกไปจึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานหนึ่งซึ่งทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และควบคุมดูแลให้จัดการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐาน
3. ควรมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา ซึ่งควรรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตร 4 ปีจากวิทยาลัย
4. เนื่องจากโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขณะนั้นมีคุณภาพต่ำ ไม่เหมาะสมที่จะทำการสอนในระดับสูง จึงควรเพิ่มเงินเดือนและทำให้ตำแหน่งงานสอนเป็นที่พอใจ บรรณารักษที่มีพื้นความรู้สูง มีประสบการณ์และความสามารถในอาชีพ และโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ควรมีอาจารย์ที่สอนเต็มเวลาไม่น้อยกว่า 4 คน

¹ Dale Eugene Shaffer, The Maturity of Librarianship as a Profession (Metuchen, N.J. : Scarecrow Press, 1968), p. 69.

² C. Edward Carroll, "Major Professionalizing Events in Library Education Prior to 1940," in The Professionalization of Education for Librarianship (Metuchen, N.J. : Scarecrow Press, 1970), p. 36.

5. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ควรจัดเป็นแผนกวิชาหนึ่งในมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับโรงเรียนวิชาชีพอื่น ๆ มากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดของรัฐ หรือห้องสมุดเทศบาล

6. การศึกษาปีแรกในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ ควรเป็นวิชาพื้นฐานความรู้ทั่วไปทางบรรณารักษศาสตร์ และในปีสองจึงเน้นวิชาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง

7. ควรจัดหาหนังสือ ตำราเรียน คู่มือประกอบการศึกษาไว้อย่างกว้างขวาง¹

ข้อเสนอแนะในรายงานนี้เห็นว่ามีส่วนในการส่งเสริมความเจริญของการจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ดังจะเห็นได้ว่าโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ได้เริ่มแยกตัวออกจากห้องสมุดแล้วไปจัดเป็นแผนกวิชาหนึ่งในมหาวิทยาลัย² นอกจากนี้ยังมี ส่วนช่วยกระตุ้นให้สมาคมห้องสมุดอเมริกันแต่งตั้งคณะกรรมการรับรองวิทยฐานะ (Committee on Accreditation) ของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ และมีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ (Minimum Standards for Library Schools) ขึ้นในปี ค.ศ. 1925³ มาตรฐานดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดองค์กร การบริหาร อาจารย์ การเงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา เวลาเรียน วุฒิที่ผู้สำเร็จการศึกษาจะได้รับ ตลอดจนหลักสูตร ในด้านที่เกี่ยวกับการบริหารมาตรฐานฉบับนี้ได้แบ่งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ออกเป็น 4 ระดับ คือ

¹ Shaffer, The Maturity of Librarianship as a Profession, p. 69.

² Ibid., p. 80.

³ Mary B. Cassata and Herman L. Totten, The Administrative Aspects of Education for Librarianship : a Symposium (Metuchen, N.J.: Scarecrow Press, 1975), p. 31.

1. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขั้นต้น (Junior Library School) ขึ้นกับห้องสมุดวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย รับผิดชอบการเรียนระดับวิทยาลัย 1 ปี สำเร็จแล้วได้ประกาศนียบัตร
2. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรี (Senior Undergraduate Library School) ขึ้นกับสถาบันที่ประสาทปริญญา รับผิดชอบการเรียนระดับวิทยาลัย 3 ปี สำเร็จแล้วได้ปริญญาตรี
3. บัณฑิตวิทยาลัยบรรณารักษศาสตร์ (Graduate Library School) ขึ้นกับสถาบันที่ประสาทปริญญา รับผิดชอบสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรี สำเร็จแล้วได้ประกาศนียบัตร
4. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขั้นสูง (Advanced Graduate Library School) เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยที่ได้มาตรฐานของสมาคมมหาวิทยาลัยอเมริกัน รับผิดชอบสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีและผ่านการศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตร 1 ปี ที่เป็นที่ยอมรับ ถ้าเรียนต่อ 1 ปี สำเร็จแล้วให้ปริญญาโท และถ้าศึกษาต่อไปจนครบตามกำหนดของมหาวิทยาลัยก็จะให้ปริญญาเอก¹

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีนั้น จะกำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ 15 หน่วยกิต ใน 1 ภาคการศึกษา และได้จัดแผนการเรียนตามหลักสูตรดังนี้

วิชาบังคับ	ภาคเรียนที่ 1		ภาคเรียนที่ 2	
	ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2	ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2
การเลือกหนังสือ	3			2
บริการหนังสืออ้างอิงและบรรณานุกรม	3			3

¹ Ibid.

<u>วิชาบังคับ</u>	ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2
ประวัติและการบริหารห้องสมุด	2	
การฝึกงาน (ทั่ว ๆ ไป)	1	
การฝึกงานเฉพาะด้าน	1	
การจัดหมู่หนังสือ การทำบัตรรายการ	2	2
การฝึกงานในห้องสมุดเด็กและการเล่นิทาน	1	1
วรรณกรรมสำหรับเด็ก		3
การทำงานห้องสมุดเด็ก	2	
การเล่นิทาน		1
ห้องสมุดโรงเรียน	—	— 2
	<u>15</u>	<u>15</u>

นอกเหนือจากการกำหนดมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์แล้ว ข้อเสนอแนะจากรายงานของวิลเลียมสันยังมีผลต่อการขยายการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้น โดยเปิดสอนในระดับปริญญาโทได้สำเร็จเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1926 ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก (University of Chicago) โดยคณะกรรมการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (Board of Education for Librarianship) เป็นผู้วางแผนจัดตั้ง ต่อมาอีก 2 ปี คือ ปี ค.ศ. 1928 สถาบันนี้ได้ขยายการศึกษาไปจนถึงระดับปริญญาเอก ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในวงการบรรณารักษศาสตร์ และเกิดความคิดใหม่ว่าโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์มีหน้าที่สองอย่าง คือ ให้ความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์โดยทั่วไป และส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยระดับสูงแก่ผู้สนใจ¹

¹Carroll, The Professionalization of Education for Librarianship, p. 265.

ต่อมาในปี ค.ศ. 1933 คณะกรรมการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ได้เสนอเรื่องต่อสมาคมห้องสมุดอเมริกันเพื่อขอปรับปรุงมาตรฐานฉบับเดิมให้มีคุณภาพดีขึ้น มาตรฐานใหม่นี้เรียกว่า ข้อกำหนดขั้นต่ำสำหรับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ (Minimum Requirements for Library Schools) กำหนดโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เป็น 3 แบบคือ

1. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ซึ่งรับผู้มีความรู้เป็นอย่างดีที่สุดชั้นปริญญาตรี เข้าศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ 2 ปีการศึกษา สำเร็จแล้วจะได้รับคุณวุฒิสถาปัตยกรรมบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (Master of Arts in Library Science)
2. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ซึ่งรับผู้มีความรู้เป็นอย่างดีชั้นปริญญาตรี เข้าศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์อีก 1 ปี สำเร็จแล้วได้บรรณารักษศาสตร์บัณฑิต [(Bachelor of Library Science หรือ Bachelor of Science (Library Science)]
3. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ซึ่งจัดให้วิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี สำเร็จแล้วได้ศิลปศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Arts) หรือ วิทยาศาสตร์บัณฑิต (Bachelor of Science)¹

นอกจากนี้ในตอนหนึ่งของข้อกำหนดยังได้กล่าวถึง การจัดทำหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีว่า การร่างหลักสูตรควรจะต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และความต้องการทางวิชาชีพบรรณารักษเพื่อให้อสอดคล้องกับกระบวนการที่จะกำหนดให้เรียน และควรมีการสอนความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น หน้าที่และการบริหารห้องสมุด บรรณานุกรมและขบวนการของงานด้านเทคนิค อย่างไรก็ตามการกำหนดกระบวนการวิชาในหลักสูตร เป็นสิทธิของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แต่ละแห่ง

¹ C.D. Sharma, "Library Science Education in United States, Canada, Great Britain and India," Herald of Library Science 10 (July 1971) :223.

เพื่อที่จะให้เป็นการสนองนโยบายของสถาบันนั้น ๆ ซึ่งหลักสูตรของแต่ละโรงเรียน อาจจะเป็นอันเดียวกันหรือเหมือนกันเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งก็ได้

ตามข้อกำหนดข้างต้นนี้มีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะ 27 แห่ง และก่อนที่จะเลิกใช้ข้อกำหนดนี้ มีโรงเรียนที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะเพิ่มขึ้นเป็น 37 แห่ง¹

ต่อมาเมื่อลักษณะการจัดการศึกษามรรคาศาสตร์เปลี่ยนไป ก็ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานใหม่ โดยประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1951 มีชื่อว่า มาตรฐานเพื่อรับรองวิทยฐานะ (Standard for Accreditation) รายละเอียดในมาตรฐานฉบับนี้มีข้อกำหนดประเภทของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่แน่นอน แต่คงให้การรับรองวิทยฐานะแก่โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่กำหนดหลักสูตรการเรียนไว้ 5 ปี ถัดจากการศึกษาในระดับประโยคมัธยมศึกษาแล้ว และปรากฏว่ามีโรงเรียนที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากมาตรฐานฉบับนี้ 57 แห่ง² จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1972 ได้มีการประกาศใช้มาตรฐานฉบับใหม่ ซึ่งจะเน้นถึงการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาโท เป็นส่วนใหญ่ และในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1977 มีโรงเรียนที่ได้รับการรับรอง

¹ Ibid., p. 224.

² Association of American Library Schools, "Graduate Library Schools Whose Master's Degree Programs Have Been Approved by the American Library Association's Committee on Accreditation." Journal of Education for Librarianship 13 (Fall 1972) : 152 - 153.

วิทยฐานะเป็นจำนวน 58 แห่ง¹

จากการที่มาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์มีผลบังคับใช้ ประกอบกับปัจจัยทางการศึกษาคำนึงเจริญขึ้น ทำให้รูปแบบการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนไป คือจากการศึกษาในระดับปริญญาตรีซึ่งการจัดหลักสูตรเป็นไปอย่างกว้างขวาง ทำให้ผู้เรียนมีความรู้เพียงผิวเผิน ไม่สามารถเจาะลึกเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่งได้ ประกอบกับเวลาเรียนกำหนดให้เพียง 4 ปี ในขณะที่ผู้เรียนจะต้องเรียนทั้งวิชาพื้นฐานของมหาวิทยาลัย วิชาบังคับ วิชาเลือก และวิชาโท ย่อมเป็นการไม่เพียงพอ ดังนั้นแนวโน้มของการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีในปัจจุบันจึงเปลี่ยนเป็นเพียงวิชาโท (Minor) ในระดับปริญญาตรีเท่านั้น เช่น มหาวิทยาลัยมอนตানা (University of Montana) มหาวิทยาลัยซานฟรานซิสโก (University of San Francisco) เป็นต้น สำหรับการกำหนดรายวิชานั้นขึ้นอยู่กับนโยบายของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งว่าต้องการให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ เน้นหนักไปในทางใด เช่น ที่มหาวิทยาลัยเคนท์ (Kent State University) ได้กำหนดรายวิชาสำหรับผู้ที่ จะเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาโทไว้ดังนี้ การเลือกซื้อหนังสือ (Book Selection) การทำบัตรรายการขั้นพื้นฐาน (Basic Cataloging) บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าขั้นพื้นฐาน (Basic Reference) การจัดดำเนินงานห้องสมุด (Library Organization) และวัสดุของห้องสมุดโรงเรียน (School

¹ American Library Association Committee on Accreditation, "Graduate Library School Program Accredited by the American Library Association Under Standards for Accreditation, 1972" (Chicago : American Library Association, 1977), p.1.

Library Materials)¹ แต่บางแห่งเช่นที่มหาวิทยาลัยเซาท์เซอวันแคลิฟอร์เนีย ได้กำหนดรายวิชาที่แตกต่างกันออกไปดังนี้ บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น (Introduction to Librarianship) การแนะนำการอ่านสำหรับเด็กวัยรุ่น (Reading Guidance for Young People) การแนะนำการอ่านสำหรับเด็ก (Reading guidance for Children) หนังสืออ้างอิงและการให้บริการ (Reference Sources and Services) การทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือเบื้องต้น (Introductory Cataloging and Classification) ประวัติหนังสือและการพิมพ์ (History of Books and Printing)² สำหรับสาขาที่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งกำหนดรายวิชาไว้ไม่เหมือนกัน ก็เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาการด้านอื่นอย่างเพียงพอ แล้วจึงไปศึกษาในด้านวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยเฉพาะในระดับปริญญาโท

ดังนั้นปัจจุบันการศึกษาระดับปริญญาโทในสหรัฐอเมริกา จึงมีอยู่ 3 ระดับ คือ

1. ระดับปริญญาโท นับเป็นการศึกษาระดับต้นสำหรับประกอบอาชีพบรรณารักษ์ มุ่งหมายให้ผู้ศึกษาเข้าใจและปฏิบัติงานในห้องสมุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระยะเวลาเรียนอย่างน้อย 2 ภาคการศึกษา
2. ระดับหลังปริญญาโท หรือเรียกว่า หลักสูตรปีที่ 6 (sixth - year Program) ซึ่งจะได้รับวุฒิประกาศนียบัตรชั้นสูง (Certificate of Advanced

¹ Kent State University, School of Library Science, "Introducing Library Science 1977-78" (Kent : School of Library Science, Kent State University, 1977), p.7.

² University of Southern California, "Bulletin of the University of Southern California School of Library Science 1976-77" (Los Angeles : University of Southern California, 1976), p. 36.

Studies C.A.S.) ระยะเวลาเรียน 1 ปีการศึกษา หลักสูตรนี้รับนักศึกษาที่สำเร็จ การศึกษาชั้นปริญญาโท และบางโรงเรียนกำหนดว่าต้องมีประสบการณ์ในการทำงาน หลังจากได้ปริญญาโทด้วยอย่างน้อย 1 ปี หลักสูตรนี้มุ่งหมายให้ศึกษาวิชาเฉพาะด้านใด ด้านหนึ่ง เช่น (1) การสอนบรรณารักษศาสตร์ (2) การบริหารงานห้องสมุด (3) สาร- นิเทศศาสตร์ (Information Science) (4) การบริหารศูนย์โสตทัศนวัสดุและ อุปกรณ์ (5) วิจัยวิจัย เป็นต้น บางโรงเรียนมุ่งหมายเพียงให้นักศึกษาได้ศึกษาความรู้ ใหม่ ๆ และมีทักษะเพิ่มขึ้นในอาชีพ และหลักสูตรนี้สิ้นสุดในตัวเอง

3. ระดับปริญญาเอก ระยะเวลาเรียนอย่างน้อย 2 ปี ปีแรกเป็นการศึกษา รายวิชา และปีที่สองเป็นการเขียนวิทยานิพนธ์ หลักสูตรนี้เน้นในด้านการวิจัยอย่างลึกซึ้ง ผู้เข้าศึกษาจะต้องได้รับปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์มาแล้ว และมีประสบการณ์ใน การทำงานหลังจากได้ปริญญาโท มีความสามารถสูงและสามารถทำงานวิจัยโดยอิสระได้

ปริญญาเอกมี 2 แบบคือ ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต (Doctor of Philosophy - Ph.D.) และบรรณารักษศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต (Doctor of Library Science - D.L.S.) ทั้งสองแบบต่างกันคือ แบบแรกสำหรับผู้มีความรู้สูงด้านวิชาการและอาชีพ บรรณารักษ์ และได้ทำการศึกษาเรื่องทั่วไปในสาขาวิชานี้ ซึ่งเหมาะแก่ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ส่วนแบบที่สอง เป็นปริญญาสำหรับผู้ที่มีความรู้สูงด้านอาชีพบรรณารักษ์ ซึ่งมีความคิดริเริ่มและศึกษาปัญหาสำคัญ ๆ ในด้านบรรณารักษศาสตร์ เหมาะแก่ผู้ทำงาน ตำแหน่งใหญ่ ๆ ในห้องสมุด¹

จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลา 90 ปีที่ผ่านมา วิวัฒนาการด้านการศึกษาวិชา บรรณารักษศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ได้มีแนวโน้มในการพัฒนาไปหลายด้านดังนี้

¹ สุทธิลักษณ์ อ่วมวงศ์, "บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง" (กรุงเทพมหานคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 116 - 117.

1. มีการเปลี่ยนรูปแบบการฝึกอบรมและกำรฝึกงานในห้องสมุด มาเป็น การศึกษาในรูปของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในสังกัดวิทยาลัยหรือภาควิชาในมหาวิทยาลัย เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับปริญญาซึ่งขยายจนถึงระดับปริญญาเอก
2. มีการแยกหน้าที่ของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ออกจากหน้าที่ในการให้บริการของห้องสมุดอย่างเด็ดขาด แต่ให้ผู้ดำรงตำแหน่งทั้งสองฝ่าย มีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมกัน
3. ให้ความสำคัญแก่ผู้ศึกษาวิชาชีพนี้อย่างยิ่ง โดยถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชา
4. เพิ่มงบประมาณในการเตรียมวัสดุการสอน โดยเน้นทั้งคุณภาพและปริมาณ เพื่อให้มีจำนวนเพียงพอที่จะดำเนินการศึกษาในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ได้
5. สนับสนุนให้อาจารย์ผู้สอนได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษ เพื่อให้มีคุณภาพ และเห็นว่าไม่ควรให้บรรณารักษประจำการมีชั่วโมงสอนมากเกินไป

ด้วยเหตุนี้ทำให้การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาปัจจุบันมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว อีกทั้งช่วยวางรากฐานการศึกษาวรรณารักษศาสตร์ในประเทศอื่น ๆ เพื่อปรับปรุง พัฒนา และจัดตั้งห้องสมุดแผนใหม่ เร่งผลิตบรรณารักษที่มีความรู้ความสามารถเพื่อทำหน้าที่ต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเทศอังกฤษ

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของอังกฤษได้เริ่มต้นขึ้นในรูปแบบของการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุด โดยสมาคมห้องสมุดอังกฤษ (Library Association) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 1877¹ หน้าที่ที่เน้นผู้ควบคุมและรับผิดชอบเกี่ยวกับนโยบายการฝึกงานนี้ ต่อมาปี ค.ศ. 1919 University College แห่ง

¹ D.D.Haslam, "The Library Association," Encyclopedia of Library and Information Science 14 (1975) : 244.

กรุงลอนดอน ได้เปิดโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการขึ้น โดยมี อี.เอ. เบเคอร์ (E.A. Baker) เป็นผู้อำนวยการคนแรกของโรงเรียน การศึกษาของโรงเรียนนี้ชั้นแรกไม่ได้เปิดสอนถึงระดับปริญญาโท ทั้งนี้เพราะว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีหลายระดับ ทั้งผู้ที่เคยผ่านการฝึกอบรมในห้องสมุดมหาวิทยาลัยมาแล้ว และผู้ที่ไม่เคยผ่านการอบรมมาเลยแต่เรียนนอกเวลา อย่างไรก็ตามหลักสูตรของโรงเรียนในระยะแรกได้แบ่งนักศึกษาออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่เรียนเต็มเวลา และเรียนนอกเวลา และได้กำหนดรายวิชาหลักไว้ดังนี้คือ การทำบรรณานุกรม การจัดหมู่หนังสือและการทำบัตรรายการ การจัดดำเนินงานห้องสมุด ประวัติวรรณกรรม กฎหมายห้องสมุดประชาชนและการบริหารงานจดหมายเหตุ การศึกษาในระยะแรกนับว่าประสบความสำเร็จพอสมควร มีผู้สมัครเข้าเรียนรุ่นแรกเป็นนักศึกษาที่เรียนเต็มเวลา 50 คน และนักศึกษาที่เรียนนอกเวลา 32 คน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับประกาศนียบัตรจากโรงเรียน

ต่อมาในปี ค.ศ. 1946 ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ของอังกฤษครั้งใหญ่ คือมีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เกิดขึ้นอีกหลายแห่ง เช่นที่มหาวิทยาลัยกลาสโกว์ (Glasgow), ลัฟโบโร (Loughborough), ลีดส์ (Leeds) ลอนดอน (London) และแมนเชสเตอร์ (Manchester) และในเดือนมกราคมของปีต่อมาเปิดโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อีก 2 แห่งที่ ไบรท์ตัน (Brighton) และนิวคาสเซิล (Newcastle) ในหลักสูตรได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาเหล่านี้เพิ่มเติมคือ วรรณกรรมสมัยใหม่ในสาขาต่าง ๆ เช่น วรรณกรรมปรัชญาและศาสนา วรรณกรรมสังคมศาสตร์ วรรณกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วรรณกรรมมนุษยศาสตร์ และวรรณกรรมดนตรี²

¹Gerald Bramley, A History of Library Education (Hamden, Conn.: Archon Books, 1969), p.31.

²Ibid., p.52.

ในช่วงปี ค.ศ. 1960 นายกสมาคมห้องสมุดอังกฤษได้เสนอให้ตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นที่มหาวิทยาลัยเซฟฟิลด์ (University of Sheffield) เมื่อประสบความสำเร็จจึงได้ขยายการศึกษาจนถึงระดับปริญญาโทและมีการเปิดโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นอีกหลายแห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยควีน (Queen University) มหาวิทยาลัยสเตรทไคลด์ (University of Strathclyde) วิทยาลัยบรรณารักษศาสตร์เวลส์แห่งเมืองอเบอร์สวิท (College of Librarianship Wales, Aberyswyth) ในปี ค.ศ. 1964

อนึ่งการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของอังกฤษ นับได้ว่าสมาคมห้องสมุดอังกฤษมีส่วนรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้านี้มาก นับตั้งแต่การเรียน การสอน การให้ปริญญา และประกาศนียบัตรวิชาบรรณารักษศาสตร์แก่สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องที่เข้ารับการอบรม แต่ในค่าน้ำหนักหลักสมาคมห้องสมุดมีหน้าที่จัดวางหลักสูตรและจัดสอบวิชาบรรณารักษศาสตร์สำหรับสมาชิก และให้คุณวุฒิ Associate of Library Association (A.L.A.) ซึ่งเทียบเท่ากับปริญญาตรีของประเทศอื่น และคุณวุฒิ Fellow of Library Association (F.L.A.) ซึ่งเทียบเท่ากับปริญญาโทของประเทศอื่น

อย่างไรก็ตามโครงการของสมาคมห้องสมุดซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 จัดแบ่งการศึกษามหาวิทยาลัยเป็น 3 ระดับ คือ (1) ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง (Licentiate of Library Association-L.L.A.) ผู้ที่จะได้รับคุณวุฒินี้ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุดมาแล้ว 1 ปี หลังจากสำเร็จปริญญาตรีในสาขาใดสาขาหนึ่งแล้ว (2) ระดับเทียบเท่าปริญญาตรี (Associate of Library Association-A.L.A.) ผู้เรียนจะต้องสำเร็จการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรแล้วจึงมาศึกษาต่ออีก 3 ปี ในหลักสูตรระดับนี้จะต้องมีการทำรายงานและการสัมมนาทางสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ประกอบ (3) ระดับเทียบเท่าปริญญาโท (Fellow of Library Association-F.L.A.) ผู้เรียนต้องใช้เวลาศึกษาอย่างน้อย 5 ปี หลังจากผ่านการศึกษาระดับเทียบเท่าปริญญาตรีมาแล้ว แต่ต้องมีผลงานวิจัยทาง

บรรณารักษศาสตร์ประกอบ¹ นอกจากนี้สมาคมยังได้กำหนดหลักสูตรไว้และจัดทำหนังสือคู่มือสำหรับผู้ที่จะเข้าสอบ เป็นประจำทุกปี ผู้ที่จะเข้าสอบอาจศึกษาจากตำราด้วยตนเองหรือเข้าเรียนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และเข้าสอบ ในสมัยก่อนผู้ที่ได้รับคุณวุฒิของสมาคมห้องสมุดเท่านั้นจึงจะเป็นบรรณารักษอาชีพได้

นอกจากนี้สภาการรับรองวิทยฐานะแห่งชาติ (Council for National Academic Awards-C.N.A.A.) ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1964² และมีฐานะเป็นองค์การอิสระที่ตั้งขึ้นโดยมีกฎหมายคุ้มครองได้ให้ความร่วมมือกับสมาคมให้ปริญญาตรีทางบรรณารักษศาสตร์ แต่สถาบันซึ่งไม่สามารถให้ปริญญาตรีเองได้ ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยและผู้ที่ได้รับปริญญาตรีจากสภาการรับรองวิทยฐานะแห่งชาติชุดนี้ จะได้รับการยกเว้น ไม่ต้องสอบของสมาคมอีก แต่สามารถเป็นบรรณารักษอาชีพได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจุบัน การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศอังกฤษจัดทำโดยหลายสถาบันดังต่อไปนี้

1. สมาคมห้องสมุด (Library Association) จัดสอบวิชาบรรณารักษศาสตร์แก่สมาชิกปีละ 2 ครั้ง ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ ผู้ที่สอบผ่านจะได้รับวุฒิ A.L.A. (Associate of Library Association) ส่วนคุณวุฒิขั้นสูงคือ F.L.A. (Fellow of Library Association) ซึ่งจะได้รับโดยการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์

¹ Library Association, "Working Party on the Future of Professional Qualifications : Recommendations and Implementation," Supplement to Library Association Record 79 (September 1977) : iv.

² วิจิตร ศรีสอาน, "การรับรองมาตรฐานและวิทยฐานะสถาบันอุดมศึกษา," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 11 (ตุลาคม - พฤศจิกายน 2519) : 20 - 22.

2. มหาวิทยาลัยจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งมี 3 ระดับ คือ (1) ประกาศนียบัตรบรรณารักษศาสตร์ (Diploma in Library Science) กำหนดเวลาเรียน 1 ปีการศึกษา ผู้เข้าเรียนจะต้องได้รับปริญญาตรีมาก่อน (2) ปริญญาโท (M.A. in Librarianship) กำหนดเวลาเรียน 1 ปีการศึกษา ผู้เข้าเรียนต้องได้รับปริญญาตรีและประกาศนียบัตรบรรณารักษศาสตร์หรือเทียบเท่า การเรียนประกอบด้วยรายวิชาและงานวิจัยเป็นภาคนิพนธ์ (Research Paper) นอกจากนี้ยังมีปริญญาโทแบบ M.Phil. in Arts (Librarianship) คือการเรียนเรียงวิทยานิพนธ์ และมีการสอบปากเปล่าใช้เวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 2 ปี (3) ปริญญาเอก Ph.D. in Arts (Librarianship) ผู้เข้าเรียนต้องมีคุณวุฒิเช่นเดียวกับผู้ที่สมัครเข้าเรียนปริญญาตรีเป็นอย่างน้อย และอาจขอโอนจากการเรียนปริญญาโท มาเป็นปริญญาเอกได้ ใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 3 ปี โดยการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เช่นเดียวกัน¹

3. โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่จัดสอนเต็มเวลา เพื่อเตรียมให้ผู้เรียนสอบข้อสอบของสมาคมห้องสมุดอังกฤษ² เช่นวิทยาลัยเทคนิคลัฟโบโร (Loughborough Technical College) วิทยาลัยโพลีเทคนิคแห่งลอนดอนเหนือ (Polytechnic of North London)

4. สถาบันการศึกษาที่ไม่ใช่ระดับมหาวิทยาลัย และไม่มีสิทธิให้ปริญญาเองได้ แต่สามารถจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยสภาการรับรองวิทยฐานะแห่งชาติ เป็นผู้ให้ปริญญาตรี มีหลักสูตรการสอน 4 ปี³ เช่น วิทยาลัยโพลีเทคนิคลีดส์ (Leeds Polytechnic)

¹Gerald Bramley, "Current Trends in Library Education in the United Kingdom," in World Trends in Library Education (London : Clive Bingley, 1975), p. 27.

²Ibid., p. 24.

³Ibid., p. 21.

จากการสำรวจในปี ค.ศ. 1973 ประเทศอังกฤษมีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ 15 แห่ง จำแนกตามประเภทได้ดังนี้คือ เป็นมหาวิทยาลัย 5 แห่ง วิทยาลัยโพลีเทคนิค 9 แห่ง และเป็นโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์โดยเฉพาะเพียงแห่งเดียวคือ วิทยาลัยบรรณารักษศาสตร์เวลส์ แห่งเมืองอเบอร์สวิธ¹

ในด้านหลักสูตรมหาวิทยาลัยทุกแห่ง มักแบ่งเนื้อหาออกเป็นวิชาแกนหรือวิชาบังคับ ได้แก่ วิชาที่สอนให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐาน และเกิดความเข้าใจทั่วไปในงานห้องสมุดคานบรรณานุกรมและการแนะนำการอ่าน เข้าใจจุดประสงค์ที่เป็นหลักของงานประจำในด้านการจัดหา การเตรียมหนังสือออกให้ยืม ตลอดจนความเข้าใจบทบาทของห้องสมุดต่อสังคม และความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐบาล หรือสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ในประเทศ² และวิชาเลือกที่เปิดโอกาสให้ศึกษาได้ตามความถนัดและความสนใจ เช่น ประวัติห้องสมุด ประวัติการพิมพ์หนังสือ วรรณกรรมสำหรับเด็ก วรรณกรรมมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงวิชาที่กำลังเป็นที่สนใจอย่างกว้างขวาง เช่น การนำคอมพิวเตอร์มาใช้กับงานห้องสมุด³

โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษยุคปัจจุบัน ล้วนมีวิชาบังคับเป็นแนวเดียวกัน แต่เรียกชื่อวิชาต่างกันไปบ้าง วิชาบังคับของมหาวิทยาลัยใน

¹D.D. Haslam, "A Short History of the Library Association," Journal of Librarianship 6 (July 1974) : 151.

²John Dean, Planing Library Education Programmes (London : Andre Deutsch, 1972), p. 67.

³Frank Atkinson, Librarianship : an Introduction to the Profession (London : Clive Bingley, 1974), pp. 73-74.

อังกฤษมักได้แก่ การจัดห้องสมุด (Library Management) บรรณานุกรมเฉพาะวิชา (Subject Bibliography) การจัดหมู่หนังสือและการทำบัตรรายการ (Cataloging and Classification)¹ ส่วนในสหรัฐอเมริกาเช่นในมหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan University) มีวิชาบังคับ 4 วิชาด้วยกัน คือ การจัดหมู่หนังสือและการทำบัตรรายการ (Cataloging and Classification) การจัดหาหนังสือและวัสดุห้องสมุด (Building Library Collections) หนังสือและวัสดุที่ใช้อ้างอิงทั่วไป (General Reference Materials) และบรรณานุกรมเฉพาะวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ (Bibliography Courses in the Humanities, Sciences or Social Sciences) นอกจากนี้มหาวิทยาลัยบางแห่งยังได้ขยายเนื้อหาให้กว้างขวางหรือปรับปรุงให้ทันสมัยเช่น มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ได้ปรับปรุงหลักสูตรวิชาบังคับเมื่อปี ค.ศ. 1973 โดยมีวิชาบังคับดังนี้คือ การสื่อสาร และสังคมปัจจุบัน (Communication and Contemporary Society) การค้นหาข้อมูล (Access to Information) ศูนย์ของสื่อในกระบวนการสื่อสาร (Media Centers in the Communication Process) และวิชาชีพบรรณารักษ์ (The Library Profession) แต่บางแห่งเช่น มหาวิทยาลัยเบอร์กลีย์ (Berkeley University) ได้ลดจำนวนวิชาบังคับเหลือเพียงวิชาเดียว คือ บรรณานุกรมเบื้องต้น (Introduction to Bibliography) ส่วนวิชาการบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า (Reference Service) ความรู้พื้นฐานทางสังคมด้านบรรณารักษศาสตร์ (Social Background of Librarianship) และการดำเนินงานและการบริหารห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ (Organization and Administration of Libraries and Information Centers) ได้เปลี่ยนเป็นวิชาเลือก²

¹Ibid.

²Guy Garrison, "Changes in the Structure and Content of the Core," Drexel Library Quarterly 10 (July 1974) : 4-9.

ประเทศฟิลิปปินส์

วิวัฒนาการด้านห้องสมุดของฟิลิปปินส์เริ่มมีมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยฟิลิปปินส์ตกเป็นอาณานิคมของประเทศสเปน (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1565 - 1898) แต่ช่วงนี้ความเจริญทางด้านห้องสมุดเป็นไปอย่างเชื่องช้า มีห้องสมุดอยู่เพียงไม่กี่แห่งและส่วนมากเป็นขององค์การทางศาสนาโรมันแคทอลิก ส่วนห้องสมุดของรัฐบาลเป็นเพียงห้องสมุดเล็กๆ ที่ไม่มีการจัดระบบใด ๆ ทั้งสิ้น ก่อนระหว่างปี ค.ศ. 1898 - 1934 ฟิลิปปินส์ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้นำระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐมาให้ชาวฟิลิปปินส์ เพราะฉะนั้นในระยะนี้ทั้งระบบการปกครองและระบบการศึกษาเป็นแบบอเมริกันทั้งสิ้น คำว่าและภาษาที่ใช้เรียนและสอนจะเป็นภาษาอังกฤษล้วน¹

ด้านการศึกษาวិชาการบรรณารักษศาสตร์ ก่อนที่จะมีการตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นอย่างเป็นทางการ ได้มีความพยายามที่จะวางมาตรฐานงานห้องสมุดในองค์การรัฐบาล โดยมีสถาบันสองแห่งเป็นผู้ดำเนินงาน คือ กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม (Department of Education and Culture) และสมาคมห้องสมุด (Library Associations) แต่ก็ยังได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะมาตรฐานของอาชีพนี้เป็นที่รับรองอยู่ตามสถาบันทางวิชาการใหญ่ ๆ เท่านั้น มีห้องสมุดเฉพาะบางแห่งที่ระบุคุณสมบัติมาตรฐานของผู้ที่จะเข้าทำงานเป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ดังนั้นบุคคลในวงการห้องสมุดจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดรัฐบาลให้เน้นความสำคัญในการ

¹

Consuelo Damaso, "Library Education in the Philippines,"

Journal of Education for Librarianship 6 (Spring 1966) : 310.

จัดการศึกษา ใหญ่ที่จะประกอบอาชีพบรรณารักษ์ได้มีความรู้เฉพาะวิชาชีพของตนเช่นเดียวกับอาชีพอื่น ๆ¹

การศึกษาระดับปริญญาตรีได้เริ่มเป็นครั้งแรกที่คณะศิลปศาสตร์ (College of Liberal Arts) ของมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ (University of the Philippines) ในปี ค.ศ. 1914 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้กับหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งขณะนั้นมีชื่อว่า Philippine Library หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตร 3 ปี โดยให้ผู้เข้ารับการอบรมลงทะเบียนเรียนในชั้นที่จัดขึ้นในหอสมุดแห่งชาติ และสาขาของหอสมุดแห่งชาติ คือ สำนักงานห้องสมุดวิทยาศาสตร์ (The Bureau of Science Library) โดยมี ดร.เจมส์ เอ.โรเบิร์ตสัน (Dr. James A. Robertson) บรรณารักษ์ชาวอเมริกันซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์คนแรกของหอสมุดแห่งชาติ เป็นผู้บรรยายพิเศษ โดยมีหลักสูตรการสอนครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้

L.S.1 ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะภายนอกของหนังสือ การจกโน้ต พิมพ์ดีด การใช้หนังสืออ้างอิง (รวมทั้งเอกสารทางราชการ) การเลือกซื้อหนังสือ บรรณานุกรมเพื่อการค้น การลงทะเบียน งานเทคนิค การซ่อมหนังสือ การจัดหมู่หนังสือชั้นต้น การให้เลขทะเบียน การทำบัตรแจ้งหมู่หนังสือ ระบบการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุด (ต้องฝึกภาคปฏิบัติด้วย)

¹ Filomena Mercado Tann, "Education for Librarianship in Philippines : Appraisal of Its Relevance to National Development," in Education and Training for Librarianship in Southeast Asia, ed. Marina G. Dayrit and Namnama P. Hidalgo (Quezon City : The University of the Philippines Library, 1975), p. 90.

L.S.2 การจัดหาหนังสือทำบัตรรายการและการให้หัวเรื่องชั้นสูง การ-
เรียงบัตรรายการ บริการหนังสืออ้างอิงสำหรับเด็ก โรงเรียนและคนตาบอด การปฏิบัติ
งานในห้องสมุดสาขา

L.S.3 การบริหารห้องสมุดรวมถึงการก่อสร้างและอุปกรณ์ การทำสถิติ
ห้องสมุด รวมถึงการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประวัติห้องสมุด การทำบรรณานุกรม การ
สำรวจหนังสือ การตรวจรูป เอกสารของทางราชการ¹

นอกจากโรเบิร์ตสันแล้วผู้ที่มีส่วนในการให้กำเนิดวิชาบรรณารักษศาสตร์อีก
ผู้หนึ่งก็คือ บรรณารักษ์ชาวอเมริกันชื่อ แมรี โพลค์ (Mary Polk) และเป็นบรรณารักษ์
คนแรกของห้องสมุดวิทยาศาสตร์แห่งชาติ (National Scientific Library)
ในขณะที่เริ่มมีการสอนบรรณารักษศาสตร์ โพลค์ดำรงตำแหน่งเป็นบรรณารักษ์ของมหา
วิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ และในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่หัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์
ด้วย ดังนั้นในการดำเนินการของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในระยะแรก จึงได้รับ
การสนับสนุนและช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันคนอื่น ๆ ด้วยเป็นอย่างดี

ในระยะแรกที่วิชาบรรณารักษศาสตร์เข้ามามีบทบาทในมหาวิทยาลัยโรเบิร์ตสัน
และโพลค์ได้พยายามที่จะยกระดับของวิชาให้สูงขึ้นและเป็นที่ยอมรับกัน ทั้งนี้เพราะเดิม
วิชาบรรณารักษศาสตร์ยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย การสอนจึงทำได้ในลักษณะดังนี้

(1) เปิดสอนแบบไม่เป็นทางการ และเมื่อเรียนสำเร็จแล้วผู้เรียนไม่ได้รับวุฒิปริญญา

¹ Consuelo Damaso, "Library Education in the Philippines,"
in ASAIHL Seminar on library Science in Southeast Asia, Bangkok,
December 18-20, 1964 (Bangkok : Association of Southeast Asian
Institutions of Higher Learning, 1964), p. 28.

เป็นการตอบแทน (2) เป็นการสอนที่จัดสอนนอกมหาวิทยาลัย (3) นักศึกษาบางคนไม่มีพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์มาก่อน หลังจากนั้นจึงได้มีการค้นคว้าที่จะนำวิชาบรรณารักษศาสตร์เข้ามาสอนในมหาวิทยาลัย¹

อย่างไรก็ตามการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับมหาวิทยาลัย เพิ่งจะเริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ. 1916 ที่มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ โดยจัดเป็นการศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี การผลิตบรรณารักษ์รุ่นแรก ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมบรรณารักษ์อาชีพที่มีคุณวุฒิออกไปประจำตามห้องสมุดต่าง ๆ และเพื่อผลิตครูบรรณารักษ์ที่จะเป็นผู้สอนในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อีกด้วย ในการเรียนผู้เรียนสามารถจะเลือกเรียนแขนงใดแขนงหนึ่งก็ได้ สำเร็จแล้วจะได้รับปริญญาตรีตามวุฒิกำหนดนี้

1. บรรณารักษศาสตร์บัณฑิต เป็นการเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยตรง (Bachelor of Library Science-B.L.S.)
2. วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา เรียนบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอก หรือวิชาโท (Bachelor of Science in Education-B.S.E.)
3. วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา เรียนเน้นทางด้านบรรณารักษศาสตร์ (Bachelor of Science in Elementary Education-B.S.E.Ed.)

¹ Marina G. Dayrit, "Education for Librarianship in the Philippines & a Proposal for Education of Librarians for Southeast Asia," in Proceedings of the First Conference of Southeast Asian Librarians Held at the University of Singapore on 14th - 16th August 1970, ed. P. Lim Pui Huen, Lim Hong Too and Syed Ahmad bin Ali (Singapore : Chopmen Enterprises, 1972), pp. 88-89.

4. ศิลปศาสตรบัณฑิต เรียนบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกหรือวิชาโท
(Bachelor of Arts - A.B.) .

5. ปรัชญาบัณฑิต เรียนบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกหรือวิชาโท
(Bachelor of Philosophy - Ph. B.)¹

นอกจากมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นสถาบันแห่งแรกที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์แล้ว ได้มีสถาบันการศึกษาของเอเชียนอื่นหลายแห่งเปิดสอนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นบ้าง เช่น มหาวิทยาลัยซิลลิแมน (Silliman University) มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทิร์น (Far Eastern University) มหาวิทยาลัยซานโต โทมัส (University of Santo Tomas)

ต่อมาสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ห่องสมุดต่าง ๆ ในฟิลิปปินส์รวมทั้งห่องสมุดของมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ ได้รับความเสียหายจากสงครามมาก ดังนั้นศาสตราจารย์กาเบรียล เอ. เบร์นาโด (Professor Gabriel A. Bernado) จึงได้เป็นผู้ริเริ่มในการฟื้นฟูห่องสมุดขึ้นมาใหม่ โดยทำการสำรวจปัญหาของห่องสมุดหลังสงคราม และผลจากการสำรวจพบว่าห่องสมุดต่าง ๆ ยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ทางวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี ดังนั้นในปี ค.ศ. 1952 มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์จึงเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่จัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาโท ต่อมาปี ค.ศ. 1958 ได้จัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกในคณะศิลปศาสตร์ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับวุฒิสถปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (Master of Arts - M.A.)

การศึกษาระดับปริญญาโทในฟิลิปปินส์ได้ดำเนินการมาจนกระทั่งปี ค.ศ. 1962 ดร.ซาราห์ เค. แวนน์ (Dr. Sarah K. Vann) ได้รับเกียรติเป็นอาจารย์

¹ Ibid., p. 90.

และที่ปรึกษาวิชาชีพของสมาคมห้องสมุดอเมริกันให้เข้าร่วมการทำงานและร่างหลักสูตร
วิชาบรรณารักษศาสตร์ทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทของมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ใหม่
และหลักสูตรนี้ได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรของมหาวิทยาลัย (The
University Council Curriculum Committee) ซึ่งหลักเกณฑ์การร่างหลักสูตร
ได้อธิบายเกี่ยวกับการร่างหลักสูตรของสาขาอื่น

ในหลักสูตรระดับปริญญาตรีได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์
ในภาคที่ 1 ของชั้นปีที่ 4 ซึ่งได้แก่ วิชาการเลือกและจัดหาหนังสือ 1 (Book Selec-
tion and Acquisition I) หนังสืออ้างอิงและวิธีใช้ 1 (Reference
Sources and Methods I) การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ 1 (Catalog-
ing and Classification I) การบริหารงานห้องสมุด (Library Administra-
tion) การปฏิบัติงานห้องสมุด (Library in Action) บรรณานุกรมและระเบียบ
วิธีวิจัย (Bibliography and Research)

ภาคที่ 2 ของชั้นปีที่ 4 กำหนดให้ผู้เรียนวิชาบังคับดังนี้ วิชาการเลือกและจัดหา
หนังสือ 2 (Book Selection and Acquisition II) หนังสืออ้างอิงและวิธี
ใช้ 2 (Reference Sources and Methods II) การจัดหมู่หนังสือและทำบัตร
รายการ 2 (Cataloging and Classification II) แล้วกำหนดให้ผู้เรียน
วิชาเลือกอีก 2 วิชา ได้แก่ วรรณกรรมสำหรับเด็ก (Literature for Children)
วรรณกรรมสำหรับวัยรุ่น (Literature for Young People) สิ่งพิมพ์รัฐบาล
และวารสาร (Government Documents and Serial Publications) ห้อง
สมุดประชาชน (Public Library) ห้องสมุดเฉพาะและห้องสมุดด้านวิชาการ
(Special and Technical Library) ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย
(College and University Library) ห้องสมุดโรงเรียน (School Library)

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีของฟิลิปปินส์เป็นแบบ
ทั่ว ๆ ไป โดยกำหนดให้วิชาที่เกี่ยวกับห้องสมุดประเภทต่าง ๆ เป็นวิชาเลือกทั้งหมด

ส่วนวิชาที่ว่าด้วยวรรณกรรมสาขาต่าง ๆ จะไม่มีในหลักสูตรระดับปริญญาตรี แต่จะจัดให้เป็นวิชาบังคับในระดับปริญญาโท¹

ต่อมาเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1965 คณะกรรมการจัดทำหลักสูตรของมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ ได้เสนอให้มีการปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีใหม่โดยให้เริ่มเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ตั้งแต่ชั้นปีที่ 3 ดังนี้

ปีที่ 3 กำหนดให้เรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น (Introduction to Librarianship) เป็นวิชาบังคับพื้นฐาน

ภาคที่ 1 ปีที่ 4 เรียนวิชาการเลือกและจัดหาหนังสือ 1 หนังสืออ้างอิงและวิธีใช้ 1 การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ 1 การบริหารงานห้องสมุด บรรณานุกรม และระเบียบวิธีวิจัย

ภาคที่ 2 ปีที่ 4 กำหนดให้เรียนวิชาการเลือกและจัดหาหนังสือ 2 หนังสืออ้างอิงและวิธีใช้ 2 การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ 2 การปฏิบัติงานห้องสมุด และต้องเลือกเรียนวิชาเลือกอีก 2 วิชาได้แก่ วรรณกรรมสำหรับเด็ก วรรณกรรมสำหรับวัยรุ่น สิ่งพิมพ์รัฐบาลและวารสาร ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดเฉพาะและห้องสมุดด้านวิชาการ ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียน²

¹ Damaso, "Library Education in the Philippines," in ASAIHL Seminar on Library Science in Southeast Asia, Bangkok, December 18-20, 1964, p. 34.

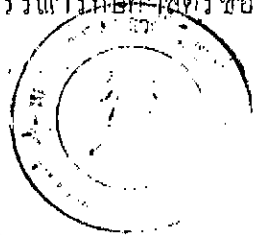
² Consuelo Damaso, "Library Education in the Philippines," Journal of Education for Librarianship 6 (Spring 1966) : 315.

ปัจจุบันฟิลิปปินส์มีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่มีการสอนในระดับปริญญาตรี 22 แห่ง และที่สอนถึงระดับปริญญาโทมี 6 แห่ง เช่น มหาวิทยาลัยซานคาร์ลอส (University of San Carlos) มหาวิทยาลัยซานโตโทมาส (University of Santo Tomas) เป็นต้น

ในด้านที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนจะดำเนินรอยตามแบบอเมริกัน ทั้งในด้านอาจารย์สอน การฝึกอบรม ทำารทางวิชาการและหนังสืออ้างอิง ส่วนการสอนของโรงเรียนเอกชน ต้องอาศัยอาจารย์พิเศษที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งมีทั้งผู้ที่ เป็นข้าราชการและผู้ที่ทำงานในหน่วยงานเอกชน ดังนั้น การสอนและการกำหนดงานจึง กระทำกันทั้งในและนอกเวลาราชการ สำหรับค่าจ้างสอนก็กำหนดกันเป็นรายชั่วโมง

ด้านการกำหนดหลักสูตร สถาบันแต่ละแห่งจะเป็นผู้ร่างหลักสูตรเอง แต่มี ขอบปฏิบัติต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน คือกำหนดให้นักศึกษาเรียนวิชาพื้นฐานทั่วไปในชั้นปีที่ 1 และ 2 ต่อมาในชั้นปีที่ 3 และ 4 จึงจะแยกเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยเฉพาะ ถ้าเลือกเรียนบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกจะต้องเรียนวิชานี้ 36 - 42 หน่วยกิต ถ้าเรียนเป็นวิชาโทต้องเรียน 15 - 18 หน่วยกิต อย่างไรก็ตามโรงเรียนทุกแห่งจะ ต้องกำหนดวิชาพื้นฐานเหมือนกัน 4 วิชา คือ หนังสืออ้างอิงและบรรณานุกรม (Reference and bibliography) การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ (Classification and cataloging) การเลือกและจัดหาวัสดุห้องสมุด (Selection and acquisition of library materials) และการบริหารงานห้องสมุด (Library administration) สำหรับวิชาการฝึกงานกำหนดให้จัดเป็นวิชาบังคับสำหรับโรงเรียนทุก แห่งด้วย นอกเหนือจากนี้ ในแง่ของรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนรายวิชา หน่วยกิต และเวลาเรียนเป็นสิทธิของสถาบันแต่ละแห่ง

อย่างไรก็ตามนับว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์
ได้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาไปพอสมควร

ประเทศอินเดีย

เดิมประเทศอินเดียเคยตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ดังนั้นระบบการศึกษา
ของอินเดีย จึงได้รับอิทธิพลและแบบอย่างจากอังกฤษทั้งสิ้น ปัจจุบันการศึกษาค้น
คว้า ของอินเดียได้เจริญก้าวหน้าไปมาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในปี ค.ศ. 1947
อินเดียมีมหาวิทยาลัยเพียง 28 แห่ง แต่ในปี ค.ศ. 1971 มหาวิทยาลัยได้เพิ่มจำนวน
ขึ้นเป็น 100 กว่าแห่ง

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาของอินเดียนั้น ในสมัยก่อนคนไม่ค่อยเห็น
ความสำคัญของศึกษาระดับมัธยมศึกษาเท่าใดนัก และพากันคิดว่าหน้าที่ของบรรณารักษ์
คือ การดูแลและรักษาหนังสือ ซึ่งเป็นเพียงงานง่าย ๆ ที่สามารถจะหาประสบการณ์
ได้จากการฝึกอบรมในห้องสมุด ดังนั้นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจึงเริ่มต้นใน
ลักษณะของการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ซึ่งมีขึ้นครั้งแรก ณ หอสมุดแห่งชาติ
กัลกัตตา (Calcutta) ที่มีชื่อว่า Imperial Library และต่อมาได้มีการฝึกอบรม
ให้แก่บรรณารักษ์ภายนอกที่ไม่ใช่บรรณารักษวิชาชีพทั่วไปด้วย จนกระทั่งปี ค.ศ. 1911
จึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอบรมบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการครั้งแรกในรัฐ
บาโรดา (Baroda State) โดยมี วิลเลียม อแลนสัน บอร์ดเคน (William
Alanson Borden) บรรณารักษชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นศิษย์ของเมลวิลล์ ทิวอี้ เป็น
ผู้อำนวยการโรงเรียน¹ บอร์ดเคนได้ตระหนักถึงความสำเร็จในการให้บริการห้องสมุด

¹ Subodh Kumar Mookerjee, "Education for Librarianship
in India," in Development of Libraries and Library Science in
India (Calcutta : World Press Private, 1969), p. 458.

ขึ้นอยู่กับภารกิจของหอสมุดที่มีบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางวิชาชีพดำเนินงานอยู่ จึงได้คิดจัดตั้งเป็นโรงเรียนฝึกอบรบบรรณารักษ์แห่งนี้นั้น โดยใช้ระบบการฝึกอบรบเป็นแบบของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์โคลัมเบีย (Columbia Library School) ในสหรัฐอเมริกา โดยหลักสูตรการฝึกอบรบจะเน้นค่านการปฏิบัติงานของหอสมุดเบื้องต้น เช่น การซ่อมหนังสือ การเตรียมหนังสือให้ยืม การฝึกการให้บริการจ่าย-รับ การทวงหนังสือที่เกินกำหนด¹ เป็นต้น

ต่อมาปี ค.ศ. 1916 รัฐบาลอินเดียได้แต่งตั้งให้ อซา คอน ดิคคินสัน (Asa Don Dickinson) บรรณารักษ์ชาวอเมริกัน เป็นผู้จัดระบบหอสมุดและทำบัตรรายการหนังสือในหอสมุดของมหาวิทยาลัยปันจาบ (University of Panjab) ตลอดจนเป็นผู้เสนอแนะรายวิชาในการฝึกอบรบบรรณารักษศาสตร์เหมือนสมัยแรก แต่รายวิชาครั้งนั้นครอบคลุมขอบเขตและเนื้อหาวิชาบรรณารักษศาสตร์มากกว่าเดิม ซึ่งวิชาเหล่านี้ได้แก่ การจัดหมู่หนังสือ การทำบัตรรายการ การจัดทำบรรณานุกรมและการเลือกหนังสือ และการบริหารงานหอสมุด นอกจากนี้ดิคคินสันยังได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า The Panjab Library Primer เพื่อให้เป็นคู่มือในการฝึกงาน และนับเป็นหนังสือตำราทางบรรณารักษศาสตร์เล่มแรกของอินเดีย²

¹ K.S. Umaphy, "Education for Librarianship in India," International Library Review 9 (July 1977) : 290.

² G. Neelameghan, "India, Education for Librarians and Documentalists in," Encyclopedia of Library and Information Science 11 (1974) : 323-324.

จนกระทั่งปี ค.ศ. 1929 ได้มีการศึกษาและฝึกอบรมบรรณารักษศาสตร์ตามแบบสมัยใหม่ในอินเดียครั้งแรก โดยสมาคมห้องสมุดแห่งรัฐมัทราส (Madras State Library Association) ได้จัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ภาคฤดูร้อนขึ้น ภายใต้การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการร่างหลักสูตรของ เอส. อาร์. รังกะนาธาน (S.R. Ranganathan) ซึ่งเป็นการศึกษาระดับประกาศนียบัตร โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมัทราส โครงการสอนนี้ส่วนใหญ่ได้พยายามเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจถึงลักษณะของห้องสมุดสมัยใหม่มากกว่าที่จะมุ่งสอนเทคนิคของงานห้องสมุด อีกสองปีต่อมามหาวิทยาลัยมัทราสได้รับเอาโครงร่างหลักสูตรของรังกะนาธานไปดำเนินการ โดยเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางบรรณารักษศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยแรก และในปี ค.ศ. 1937 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ให้เป็นการเรียนระดับหลังปริญญาตรี หลักสูตร 1 ปี เรียนเต็มเวลา ซึ่งเป็นคำริของรังกะนาธานเช่นกัน¹ ทำให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้กลายเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของอินเดียที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในขอบเขตกว้างขวาง

อนึ่งความก้าวหน้าขั้นสำคัญของวงการศึกษามรรณารักษศาสตร์ในอินเดียเกิดขึ้นเมื่อมหาวิทยาลัยหลายแห่งได้ขยายการศึกษาจนถึงระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงตามแบบมหาวิทยาลัยมัทราส เช่น มหาวิทยาลัยพาราณสี (ค.ศ. 1941) มหาวิทยาลัยบอมเบย์ (ค.ศ. 1944) มหาวิทยาลัยกัลกัตตา (ค.ศ. 1946) มหาวิทยาลัยเคลธี (ค.ศ. 1947) ซึ่งนับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศในเครือจักรภพ ที่เปิดสอนบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทและปริญญาเอก อีกทั้งจัดเป็นมหาวิทยาลัยที่มีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์

¹Umapathy, "Education for Librarianship in India,"

ที่เข้มแข็งที่สุดแห่งหนึ่งในอินเดีย¹ โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่กล่าวถึงข้างต้น
โดยรังกะนาธาน ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งบรรณารักษศาสตร์ในอินเดีย
ปัจจุบันอินเดียมีมหาวิทยาลัย 38 แห่ง ที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์

ในด้านหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีของโรงเรียนบรรณารักษ-
ศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยมากใช้หลักสูตรตามที่รังกะนาธานได้กำหนดไว้ ซึ่ง
ได้แก่รายวิชาดังนี้

1. การจัดดำเนินงานห้องสมุด (Library Organization)
2. การบริหารงานห้องสมุด (Library Administration)
3. บรรณานุกรมและการเลือกซื้อหนังสือ (Physical Bibliography and Book Selection)
4. บรรณานุกรมเอกสารและบริการตอบคำถามและช่วยคนควา (Documentation Bibliography and Reference Service)
5. การจัดหมู่หนังสือ (ภาคทฤษฎี) (Library Classification-Theory)
6. การจัดหมู่หนังสือ (ภาคปฏิบัติ) (Library Classification-Practice)
7. การทำบัตรรายการ (ภาคทฤษฎี) (Library Cataloging-Theory)
8. การทำบัตรรายการ (ภาคปฏิบัติ) (Library Cataloging-Practice)
9. การบันทึกการปฏิบัติงาน (Record of Practical Work)

จะเห็นได้ว่าหัวข้อในหลักสูตรข้างต้นครอบคลุมรายวิชาในการศึกษาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ทั้งหมด อย่างไรก็ตามโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แต่ละแห่งอาจกำหนด
หลักสูตรต่างกันออกไปเช่น ปัจจุบันโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์หลายแห่งได้เสนอรายวิชา

¹Gerald Bramley, "The Education of Librarians in India,"
in A History of Library Education (Hamden, Conn.: Archon Books,
1964), p.119.

เบื้องต้น คือ วิชาการบริหารงานเอกสาร (Documentation) ควบคู่กันไปกับการทำ
บรรณานุกรมเอกสารและบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า นอกจากนี้โรงเรียน
บรรณารักษศาสตร์บางแห่งยังกำหนดให้เรียนวิชาเหล่านี้คือ การสำรวจหนังสือและ
ทัศนคติ (Survey of Books and Ideas) ความรู้ทั่วไป (General Knowledge)
ประวัติวัฒนธรรมอินเดีย (Cultural History of India) ซึ่งเป็นวิชาบังคับ¹
วิชาเหล่านี้ทำให้ขยายขอบเขตวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์ให้กว้างขวางออกไป อันมี
ผลทำให้ได้บรรณารักษวิชาซึ่งมีความสามารถยิ่งขึ้น

ปัจจุบันการศึกษามรรดาบรรณารักษศาสตร์ในอินเดีย แบ่งเป็น 6 ระดับ คือ

1. ระดับปริญญาเอกหรือเทียบเท่า จัดสอนในมหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์
เพื่อ (1) แนะนำแนวทางให้นักศึกษาเลือกปัญหา หรือหัวข้อวิชาในวิชาบรรณารักษศาสตร์
หรือสารนิเทศศาสตร์ (Information Science) เพื่อการวิจัย (2) เพื่อฝึกหัด
นักศึกษาในหลักการท้าวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย (3) เพื่อแนะนำแนวทางนักศึกษาในการ
ท้าวิจัยในหัวข้อที่เลือกและทำวิทยานิพนธ์

2. ระดับปริญญาโท จัดสอนในมหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ให้นัก
ศึกษาค้นเคยกับการมีส่วนร่วมในหัวข้อวิชาทั้งหลาย และโดยเฉพาะให้คุ้นกับโครงสร้าง
และพัฒนาการห้องสมุด (2) ให้นักศึกษามีความรู้ลึกซึ้งในเรื่องการใช้เอกสาร จิตวิทยา
ผู้สอน ทฤษฎีและการปฏิบัติในเรื่องบริการความรู้ด้านเอกสารในห้องสมุดประเภทต่าง ๆ
(3) ให้นักศึกษามีความสามารถในการออกแบบพัฒนาและใช้อุปกรณ์และเทคนิคในห้องสมุด
อีกทั้งสามารถจัดการบริหารห้องสมุดประเภทต่าง ๆ (4) ให้นักศึกษาค้นเคยกับวิธีวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ A. Neelameghan, "India Education for Librarians and
Documentalists in," Encyclopedia of Library and Information
Science 11 (1974) : 320.

3. ระเบียบปริญญานิเทศศาสตร์ จักรสอนในมหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ให้นักศึกษามีความเข้าใจหลักการและพื้นฐานทฤษฎีของวิชาบรรณารักษศาสตร์ (2) ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจหน้าที่และความมุ่งหมายของห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ในสังคมและในมหาวิทยาลัย (3) ช่วยฝึกนักศึกษาให้รู้จักใช้อุปกรณ์และหลักการบริหารห้องสมุด

4. ระเบียบประกาศนียบัตรชั้นสูง จักรสอนในโรงเรียนโพลีเทคนิคสำหรับสตรี มีวัตถุประสงค์คล้ายปริญญานิเทศศาสตร์ แต่เน้นทฤษฎีน้อยกว่าการปฏิบัติ

5. ระเบียบประกาศนียบัตร จักรสอนโดยสมาคมห้องสมุดหรือสถาบันที่คล้ายกับหน่วยราชการ เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้พื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์และงานประจำของห้องสมุด

6. ระเบียบ Associatedship in Documentation (เทียบเท่าปริญญาโท) จักรสอนในศูนย์อบรมงานเอกสารการวิจัย และศูนย์เอกสารวิทยาศาสตร์แห่งชาติ วัตถุประสงค์คล้ายปริญญาโท โดยเน้นเทคนิคขั้นสูงในงานเอกสาร การบริหารห้องสมุดเฉพาะ และศูนย์เอกสาร¹

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของไทยเพิ่งจะเริ่มกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเปรียบกับการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ กล่าวคือวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้เริ่มกันเป็นครั้งแรก ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2494² ในขณะนั้นเรียกว่า วิชาจัดห้องสมุด โดยได้รับ

¹ Ibid., pp. 314-315.

² สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์, "วิวัฒนาการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย," เอกสารบรรณารักษศาสตร์ เล่ม 4. (พระนคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 16.

ความร่วมมือจากมูลนิธิฟูลไบรท์ (Fulbright) จัดส่งอาจารย์ชาวอเมริกันมาทำการสอนวิชาจัดห้องสมุดปีละ 1 คน เป็นเวลาดึกต่อกัน 5 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494-2499¹ โดยมี ดร. แฟรนเซส แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lander Spain) เป็นอาจารย์คนแรก จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ริเริ่มและวางรากฐานกิจการห้องสมุดแบบใหม่ให้กับประเทศไทยอย่างแท้จริง²

การสอนวิชาห้องสมุดในระยะแรก ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากบรรณารักษ์ห้องสมุดต่าง ๆ มาก และมีผู้เรียนจบหลักสูตรได้รับประกาศนียบัตรวิชาจัดห้องสมุดรุ่นแรก 77 คน³ และวิชาสอนที่กำหนดไว้ในหลักสูตร คือวิชาจัดห้องสมุดขั้นพื้นฐาน 6 วิชา ได้แก่ (1) วิชาจัดห้องสมุดเบื้องต้น (Introduction of Library Science) 8 สัปดาห์ (2) การทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือ (cataloging and Classification) 10 สัปดาห์ (3) บริการตอบคำถาม (Reference Service) 9 สัปดาห์ (4) การเลือกหรือวัสดุในห้องสมุด (Selection of Library Materials) 8 สัปดาห์ (5) การทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือขั้นสูง (Advanced Cataloging

¹ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, "20 ปีของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2494 - 2518," ใน บรรณารักษ์ 20 (กรุงเทพมหานคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 2.

² อุทัย ทุกิยะโพธิ์, "การเรียนวิชาห้องสมุดเมื่อ 10 ปีก่อน," ใน บรรณารักษ์ 2504 (พระนคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2505), หน้า 2.

³ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, "วิวัฒนาการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย," หน้า 7.

and Classification) 8 สัปดาห์ (6) การบริหารงานห้องสมุด (Library Administration) 8 สัปดาห์ ดร.สเปนได้กล่าวถึงวิชาที่สอนว่าเป็นวิชาง่าย ๆ และ เน้นความสำคัญของงานบริการห้องสมุดซึ่งพยายามให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่บรรณารักษ์ให้นำไปใช้ได้ทันที และให้สามารถขยายบริการให้กว้างขวางขึ้น¹ การเรียน ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยให้มีห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นสถานที่ทดลอง ปฏิบัติงาน

เมื่อครบกำหนดการให้ความช่วยเหลือของมูลนิธิฟูลไบรท์แล้ว ก็ยังมีผู้แสดงความสนใจใคร่จะเรียนวิชาจัดห้องสมุดอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2498² คณะอักษรศาสตร์จึงได้ขอระดับการสอนวิชาจัดห้องสมุดให้เป็นการสอนในภาค ปกติ โดยจัดทั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้น และสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุ-ปริญญา หลักสูตร ๗ ปี แก่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีมาแล้ว นับว่าเป็นโรงเรียน บรรณารักษศาสตร์แห่งแรกในประเทศไทย

ต่อมาปีการศึกษา 2502 แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรี โดยจัดให้เป็นวิชาเลือก วิชาหนึ่งในชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 ด้วย ผู้สำเร็จการศึกษา จะได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

¹ Frances Lander Spain, "Some Notes on Libraries in Thailand," Library Quarterly 22 (July 1952) : 255.

² สุธิตลักษณ์ อ่ำพันวงษ์, " 20 ปี ของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2494 - 2518," ใน บรรณารักษ์ 20, หน้า 2.

(บรรณารักษศาสตร์)¹ ในคํานหลักสูตรได้กำหนดเป็นวิชาบังคับและวิชาเลือกไว้ดังนี้

วิชาบังคับสำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 ได้แก่ วิชาห้องสมุดและสังคม (Libraries and Society) การทำบัตรรายการและจัดหมู่หนังสือภาษาอังกฤษ (Cataloging and Classification of English Books) บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า (Reference Service) การเลือกซื้อหนังสือและอุปกรณ์ต่าง ๆ (Selection of Library Materials) ประวัติหนังสือและการพิมพ์ (History of Books and Printing)

วิชาบังคับสำหรับนิสิตชั้นปีที่ 4 ได้แก่ การทำบัตรรายการและการจัดหมู่หนังสือภาษาไทย (Cataloging and Classification of Thai Books) ห้องสมุดโรงเรียน (School Libraries) การบริหารงานในห้องสมุด (Library Administration) วิธีรวบรวมบรรณานุกรมและวิธีทำการวิจัย (Bibliographical and Research Methods) การฝึกทำงานในห้องสมุดกลาง (Field Work)

วิชาเลือก วรรณกรรมทางวิทยาศาสตร์ (Literature of the Sciences) วรรณกรรมทางสังคมศาสตร์ (Literature of the Social Sciences) และวรรณกรรมทางมนุษยธรรมศึกษา (Literature of the Humanities)²

¹Suthiluk Ambhanwong, "Education for Librarianship in Thailand," Journal of Education for Librarianship 6 (Spring 1966) : 289.

²Chulalongkorn University, Chulalongkorn University Announcement B.E. 2504 (1961) (Bangkok : Chulalongkorn University, 1959); pp. 66-68.

ต่อมาปีการศึกษา 2511 แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้ยกเลิกการสอนระดับอนุปริญญา และเปลี่ยนเป็นระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง แต่ต่อมาในปีการศึกษา 2517 ได้ยกเลิกการสอนระดับนี้ด้วย ส่วนการสอนในระดับปริญาามหาบัณฑิตนั้นได้เริ่มเปิดสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507

ดังนั้นในปัจจุบันการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงมี 2 ระดับด้วยกันคือ ระดับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มีวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอก วิชาโท และวิชาเลือกเสรี กับระดับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์

อย่างไรก็ตามก่อนที่จะวิชาบรรณารักษศาสตร์จะเข้าไปมีบทบาทแพร่หลายในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิชาการด้านนี้ดี ดังนั้นในปี พ.ศ. 2508 กรมวิเทศสหการจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการงานด้านการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในคณะกรรมการวางแผนและพัฒนางานห้องสมุดขึ้น เพื่อร่างมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งมาตรฐานฉบับนี้ได้กล่าวถึงการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาวิชาในทุกด้าน เช่น วัตถุประสงค์ การบริหารงาน คณะอาจารย์และเจ้าหน้าที่งบประมาณ เป็นต้น แต่ในด้านการศึกษานั้น ได้แบ่งการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับมหาวิทยาลัยไว้ 4 ระดับ คือ

1. ชั้นปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี เริ่มเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในชั้นปีที่ 2, 3, 4 หรือ ชั้นปีที่ 3 และ 4
2. ชั้นอนุปริญญา หลักสูตร 1 ปี ผู้เข้าเรียนจะต้องจบชั้นปีที่ 2 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือได้รับปริญญาตรี
3. ชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะ (บรรณารักษศาสตร์) หลักสูตร 1 ปี ผู้เข้าเรียนจะต้องได้รับปริญญาตรีทางการศึกษา
4. ชั้นปริญญาโท หลักสูตร 2 ปี เป็นอย่างน้อย ผู้เข้าเรียนจะต้องได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิตเกียรตินิยมสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ หรือได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์ที่ได้คะแนนรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75

การกำหนดรายวิชาในหลักสูตรระดับปริญญาตรี มาตรฐานฉบับนี้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรประกอบด้วยวิชาพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้ (1) วิชาห้องสมุดและสังคม (2) การเลือกซื้อหนังสือและอุปกรณ์ห้องสมุด (3) การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ (4) บรรณานุกรม หนังสืออ้างอิง และบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า (5) การดำเนินงานและบริหารงานห้องสมุด นอกจากนี้ควรมีวิชาประกอบในแขนงอื่นที่เกี่ยวข้อง¹ เช่น การบริการผู้อ่าน ห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น

ต่อมาเมื่อวิชาบรรณารักษศาสตร์มีความสำคัญมากขึ้น สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งจึงได้ตื่นตัวและเปิดสอนวิชานี้ในระดับปริญญาตรีขึ้น ได้แก่ คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. 2507) คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ. 2511) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. 2514) คณะวิทยาศาสตร์ และอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2518) และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (พ.ศ. 2520) สำหรับสถาบันที่เปิดสอนในระดับปริญญาโทได้แก่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร (พ.ศ. 2510) ซึ่งหลักสูตรและวิธีการสอนของสถาบันต่าง ๆ นั้นคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยทุกแห่งได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการร่างหลักสูตรไว้เหมือนกันดังนี้ เพื่อสนองนโยบายในการให้ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ เป็นการผลิตบรรณารักษ์เพื่อสนองความต้องการของสังคมในห้องสมุดทุกประเภท แม้ว่าหลักสูตรแต่ละแห่งจะมีข้อแตกต่างกันบ้างในขอบเขตและรายละเอียดของวิชา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละมหาวิทยาลัยที่มุ่งจะสนองความต้องการของสังคมด้านใดมากน้อยกว่ากัน

¹ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์, ผู้รวบรวม, "มาตรฐานของห้องสมุดในประเทศไทย" เอกสารบรรณารักษศาสตร์ เล่ม 8. (พระนคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511), หน้า 43-44.

อนึ่งการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ก็กำหนดวิชาบังคับและวิชาเลือกเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งวิชาบังคับ ได้แก่ การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ วัสดุอ้างอิงและบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า การเลือกซื้อวัสดุห้องสมุด และการบริหารงานห้องสมุด แต่จะนำมาเพิ่มเติมเป็นบางวิชา เช่น การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทย สำหรับวิชาบังคับเลือก ได้กำหนดให้ผู้เรียนเลือกเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งจากวรรณกรรมสามสาขาคือ วรรณกรรมมนุษยศาสตร์ วรรณกรรมสังคมศาสตร์ และวรรณกรรมวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้ทุกมหาวิทยาลัยยังได้กำหนดวิชาเลือก ซึ่งอาจจะมีรายวิชาที่อาจแตกต่างกันไปบ้าง เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกำหนดให้เรียนวิชาที่เกี่ยวกับการบริหารงานจดหมายเหตุ (Administration of Archival Materials) หนังสือหายาก และต้นฉบับตัวเขียน (Rare Books and Manuscripts) ทั้งนี้เพื่อมุ่งที่จะฝึกงานด้านจดหมายเหตุให้กับผู้ที่ต้องการทำงานในหอจดหมายเหตุแห่งชาติในอนาคต นอกเหนือจากวิชาเหล่านี้แล้วหลักสูตรในปัจจุบันยังได้กำหนดรายวิชาที่เกี่ยวกับการนำเทคนิคใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในวงการห้องสมุด เช่น การใช้เครื่องมือเทคนิคในห้องสมุด เป็นต้น

ส่วนวิชาเลือกพื้นฐานนั้น มหาวิทยาลัยส่วนมากมักกำหนดวิชาเกี่ยวกับประวัติหนังสือและการพิมพ์ วรรณกรรมสำหรับเด็ก ห้องสมุดโรงเรียน แต่มหาวิทยาลัยบางแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะเพิ่มวิชาที่เกี่ยวกับห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย¹

¹ Suthilak Ambhanwong, "Library Education in Thailand - an Evaluation," in Education and Training for Librarianship in Southeast Asia; Papers & Proceedings of the Second Conference of Southeast Asian Librarians Held at the University of the Philippines, Quezon City, December 10-14, 1973, ed. Marina G. Dayrit and Namnama P. Hidalgo (Quezon City : University of the Philippines Library, 1975), pp. 79-80.

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของบรรจง จันทรสา เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา
 วิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2517 เพื่อเสนอมาตรฐานการศึกษา
 วิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย (Proposed Standards for Education
 for Librarianship in Thailand) จากการสรุปผลตอนหนึ่งเกี่ยวกับหลักสูตรว่า
 การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีทุกสถาบันมีความมุ่งหมายเหมือนกัน คือ
 เพื่อเตรียมบรรณารักษะระดับวิชาชีพ สำหรับห้องสมุดทุกประเภท เช่น ห้องสมุดโรงเรียน
 ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ซึ่งผลของความมุ่งหมายนี้ทำให้
 การจัดหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์มีข้อกำหนดมากเกินไป และแต่ละสถาบัน ก็จัด
 หลักสูตรแตกต่างกันออกไป ซึ่งการจัดหลักสูตรของสถาบันต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า
 (1) การศึกษาวิชาพื้นฐานเป็นไปอย่างจำกัด (2) ขาดความรู้ที่เกี่ยวกับงานบรรณารักษ
 สำหรับนักศึกษาที่หวังจะไปเป็นบรรณารักษะวิชาชีพ ซึ่งมีข้อเสนอแนะไว้ให้เลือก 2 ประการ
 คือ

ก. หลักสูตรปริญญาตรี ควรจะกำหนดไว้เพื่อฝึกผู้ช่วยบรรณารักษะวิชาชีพ
 ซึ่งเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ หรือเพื่อเป็นพื้นฐานในการ
 ศึกษาต่อในระดับวิชาชีพ ดังนั้นการสอนควรจะเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในชั้นปีที่ 3
 และกำหนดให้เรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ไม่เกิน 18 หน่วยกิต

ข. หลักสูตร 5 ปี ควรจะเริ่มสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในชั้นปีที่ 4 และปีที่ 5
 และควรจัดให้เป็นการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตลอดปี จะทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา
 ได้รับการฝึกฝนอย่างกว้างขวางในวิชาพื้นฐานทั่วไป และมีความสามารถในการประกอบ
 อาชีพบรรณารักษะให้มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษานี้พบว่า การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีที่สถาบัน
 ต่าง ๆ จัดขึ้น ไม่สอดคล้องกับหลักการศึกษาบรรณารักษศาสตร์แผนใหม่ ซึ่งถือว่าเป็น
 การศึกษาวิชาชีพระดับสูง ผู้วิจัยจึงได้เสนอมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ใน
 ประเทศไทยขึ้น โดยเสนอให้แบ่งการศึกษาเป็น 3 ระดับคือ

1. ระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี ควรจะเปิดสอนเป็นเพียงวิชาโทเท่านั้น เพื่อเตรียมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสำหรับตำแหน่งผู้ช่วยบรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ทางเทคนิคของห้องสมุด และเพื่อให้ นักศึกษามีความรู้พื้นฐานในการศึกษาต่อทางบรรณารักษศาสตร์

2. ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะบรรณารักษศาสตร์ หลักสูตร 5 ปี เพื่อเตรียมบรรณารักษวิชาชีพสำหรับตำแหน่งหัวหน้าบรรณารักษ์ในห้องสมุดประเภทต่าง ๆ หรือเพื่อศึกษาต่อในระดับปริญญาโท

3. ระดับปริญญาโท หลักสูตร 6 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาต่อและการฝึกบรรณารักษ์ให้เป็นผู้บริหารงานห้องสมุด ทำการสอนในการศึกษาทางวิชาชีพบรรณารักษ์ และเพื่อเตรียมคนให้มีประสิทธิภาพในการเป็นผู้นำสังคม¹

เพื่อให้การศึกษาระดับปริญญาตรีในต่างประเทศต่าง ๆ ที่ยังไม่มีมาตรฐานการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นของตนเอง ได้มีมาตรฐานแนวเดียวกัน ดังนั้นในปี ค.ศ. 1974 คณะกรรมการที่ปรึกษาถาวรของแผนกโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ของสหพันธ์สากลแห่งสมาคมห้องสมุด (Standing Advisory Committee of the IFLA Section of Library Schools) ได้ตกลงกันในที่ประชุมที่จะจัดทำมาตรฐานสำหรับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่จะใช้ทั่วโลก จึงได้มอบให้ ดร. กาย เอ. มาร์โก (Dr. Guy A. Marco) กรรมการในคณะกรรมการดังกล่าวเป็นผู้จัดทำมาตรฐานโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้น และส่งไปขอความเห็นเพิ่มเติมจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อนำมาปรับปรุงใหม่ และได้นำเสนอในที่ประชุมแผนกการศึกษาระดับปริญญาตรีในการประชุมสมัชชาสามัญของสหพันธ์สากลแห่งสมาคมห้องสมุดเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1976 ณ เมืองไลชานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และได้รับอนุมัติเป็นเอกฉันท์โดยมีการแก้ไขเพียงเล็กน้อยเท่านั้น มาตรฐานดังกล่าวนี้มีส่วนหนึ่งที่กล่าวถึงหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า หลักสูตรควรประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ ✓

¹ Banchong Chantrasa, "Proposed Standards for Education for Librarianship in Thailand," pp. 237-238.

ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังต้องเรียนวิชาทั่วไปทางประวัติศาสตร์ วรรณคดี วิทยาศาสตร์ ทั่วไป วิชาชีพ ด้านบรรณารักษศาสตร์ บริการเอกสารสนเทศ วิชาที่สอนแบ่งออกเป็น วิชาบังคับและวิชาเลือกตามความถนัดและความสนใจ เนื้อหารายวิชาต้องครอบคลุมถึง หน้าที่ของห้องสมุดก่อสร้างคัมภ์ หลักเกณฑ์การทำบรรณานุกรม การบริการการอ่าน การเลือก วัสดุในห้องสมุด หลักการจัดห้องสมุด ความรู้เกี่ยวกับประวัติห้องสมุด ระเบียบวิธีวิจัย ทางบรรณารักษศาสตร์ ตลอดจนการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยงานห้องสมุด¹

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของประเทศ ต่าง ๆ ทั้งในซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออก เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้วมีข้อ ที่น่าสนใจ ทั่วทุกประเทศมีจุดเริ่มต้นที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การศึกษาเริ่มต้นขึ้นในรูป แบบของการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ห้องสมุด ภายใต้การให้คำแนะนำจากผู้มี ประสบการณ์ในวิชาชีพด้านนี้ ทำให้ห้องสมุดมีความเจริญขึ้นมากในขณะเดียวกันก็เพิ่ม ความต้องการด้านกำลังคน (บรรณารักษ์อาชีพ) ที่มีความสามารถ จึงกระตุ้นให้เกิด โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการขึ้น แต่รูปแบบของการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่าง เป็นทางการนี้มีต้นกำเนิดขึ้นในประเทศทางซีกโลกตะวันตกก่อน ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ แล้วจึงมาแพร่หลายในประเทศทางตะวันออก ดังนั้นในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออกหลายประเทศจึงได้นำระบบการศึกษามรรณารักษศาสตร์จากสหรัฐอเมริกา และอังกฤษเข้ามาเป็นแบบอย่าง แล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของแต่ละ ประเทศ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลมาจากสหรัฐอเมริกา และประเทศอินเดีย บิดถือหลักตามระบบการศึกษาของอังกฤษ เพราะฉะนั้นเมื่อการศึกษามรรณารักษศาสตร์ ของประเทศทางตะวันตกเริ่มขึ้นก่อน ก็ย่อมจะมีการพัฒนาและก้าวหน้าได้รวดเร็วกว่า ประเทศทางตะวันออก ทั้งในด้านของห้องสมุดและการศึกษามรรณารักษศาสตร์ ซึ่งเป็น ไปอย่างมีระบบและแบบแผน ดังผลที่ปรากฏอย่างเด่นชัดจากการกำหนดมาตรฐานด้านการ

¹ Guy A. Marco, "Standards for Library Schools, 1976,"

ศึกษาเพื่อบังคับให้แนวทางการศึกษาของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แต่ละแห่งเป็นไปในทางเดียวกัน และยังมีการปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานการศึกษาเหล่านี้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ อันยังผลให้การศึกษามีประสิทธิภาพ คงจะเห็นได้จากการที่โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ของประเทศทางตะวันตกส่วนมากจะเปิดสอนวิชานี้ในระดับปริญญาโทขึ้นไป ในขณะที่ประเทศทางตะวันออกเพิ่งจะตื่นตัวและจัดให้มหาวิทยาลัยมีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ จะมีในระดับปริญญาโทและเอกบ้างเป็นส่วนน้อย เช่น ที่ประเทศฟิลิปปินส์และอินเดียนเป็นต้น

ในค่านของหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกประเทศจะกำหนดรายวิชาในหลักสูตรแต่ละระดับที่คล้ายคลึงกัน คือ แบ่งเป็นหมวดวิชาบังคับและหมวดวิชาเลือก การกำหนดวิชาหลักส่วนใหญ่จะครอบคลุมงานห้องสมุด 4 หัวข้อดังนี้ (1) การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ (2) บริการหนังสืออ้างอิงและการทำบรรณานุกรม (3) การเลือกซื้อวัสดุห้องสมุด (4) การบริหารห้องสมุด ซึ่งจะแตกต่างกันในรายละเอียดของเนื้อหาและชื่อวิชาเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของสังคมแต่ละแห่งได้ เช่น ประเทศไทยจะเพิ่มการสอนวิชาการจัดหาและทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทย ในขณะที่ประเทศอินเดียจัดให้มีการสอนวิชาที่เกี่ยวกับประวัติวัฒนธรรมอินเดียเป็นต้น

นอกเหนือจากปัจจัยข้างอื่นแล้วจะเห็นได้ว่าสมาคมหรือชมรมทางวิชาชีพบรรณารักษะมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้การศึกษาดำเนินไป ซึ่งนับเป็นข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน กล่าวคือ ในประเทศทางตะวันตกสมาคมทางวิชาชีพนับได้ว่ามีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการก่อกำเนิดวิชาบรรณารักษศาสตร์ เช่น สมาคมห้องสมุดอเมริกันของสหรัฐอเมริกา มีบทบาทในการก่อตั้งและทำหน้าที่ควบคุมการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยกำหนดมาตรฐานการศึกษาเพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติแก่โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ อีกทั้งมีการรับรองวิทยฐานะของสถาบันการศึกษาคำนี้ด้วย เช่น เกี่ยวกันกับสมาคมห้องสมุดและสภาการรับรองวิทยฐานะแห่งชาติของอังกฤษที่นอกจากจะรับผิดชอบด้านการควบคุมการศึกษาแล้ว ยังทำหน้าที่กำหนดหลักสูตรให้กับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์

พร้อมทั้งประสาทรูปัญญาบัตรให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาด้วย ซึ่งตรงกันข้ามกับสมาคมหรือชมรมทางวิชาชีพของประเทศทางตะวันออก ที่ไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์เท่าใดนัก

แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของประเทศทางตะวันออกก็ได้มีการพัฒนาและก้าวหน้าไปพอสมควร เช่น กรณีของประเทศไทยได้มีการเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ทั้งมหาวิทยาลัยในส่วนกลาง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร สำหรับมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคแห่งแรกที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่ตั้งขึ้นในส่วนภูมิภาค และเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่มีชื่อตามชื่อเมือง มหาวิทยาลัยนี้ตั้งอยู่เชิงคอกยสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 4 กิโลเมตร บริเวณของมหาวิทยาลัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกได้แก่ บริเวณมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นที่ตั้งอาคารเรียนคณะต่าง ๆ มีเนื้อที่ประมาณ 1,500 ไร่ และอีกส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่แปลงทดลองคณะเกษตรศาสตร์ ซึ่งอยู่ที่ตำบลแม่เหียะ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่อีกประมาณ 1,600 ไร่¹

¹ สุรพันธุ์ ทับสุวรรณ, "ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่," มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 10 (มกราคม 2517) : 1.

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 โดยรัฐบาล มีนโยบายที่จะตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในส่วนภูมิภาค และได้ริเริ่มจัดซื้อที่ดินเพื่อการนี้ไว้ที่ จังหวัดเชียงใหม่ สงขลา และอุบลราชธานี แต่การดำเนินงานต้องจะงักลง เพราะเกิด สงครามโลกครั้งที่สอง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2503 ได้มีมติอนุมัติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นที่ จังหวัดเชียงใหม่และให้เปิดสอนได้ในปี พ.ศ. 2507 โดยให้มีคณะอักษรศาสตร์ คณะ วิทยาศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ คณะ เกษตรศาสตร์ และให้โอนคณะแพทยศาสตร์ เชียงใหม่ ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์มารวมด้วย

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในช่วงแรกกระทรวงศึกษาธิการเป็นฝ่ายเตรียม การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และในปี พ.ศ. 2506 ได้โอนการจัดตั้งมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ให้สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติเป็นฝ่ายดำเนินการต่อไป

เมื่อการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2507 ขึ้นในวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2507 เพื่อให้เป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยทางค่าน วิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ตลอดจนให้การศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิตวิทยาลัย และได้เริ่มเปิดสอนเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2507 มีเพียง 3 คณะ คือ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ และมีนักศึกษารุ่นแรกจำนวน 291 คน ต่อจากนั้นได้รับโอนคณะแพทยศาสตร์ เชียงใหม่ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เข้ามาในสังกัดเมื่อปี พ.ศ. 2508 แล้วเปิดคณะต่าง ๆ เพิ่มขึ้นดังนี้ คณะ เกษตรศาสตร์ (พ.ศ. 2509) คณะศึกษาศาสตร์ (พ.ศ. 2511) คณะวิศวกรรมศาสตร์ (พ.ศ. 2513) และในปี พ.ศ. 2515 ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งคณะใหม่อีก 2 คณะ แยกจากคณะแพทย- ศาสตร์ คือ คณะทันตแพทยศาสตร์ และคณะ เภสัชศาสตร์

ในปีการศึกษา 2518 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดสอน 11 คณะ คือ คณะ มนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ คณะ เกษตรศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะ
พยาบาลศาสตร์ และคณะเทคนิคการแพทย์

วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ซึ่งได้ออกประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 ตอนที่ 7 ลงวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.
2507 โดยมีเป้าหมายเพื่อ

1. เป็นการขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้มีผลทั่วถึงประชาชนในส่วน
ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ
2. ให้เป็นแหล่งสนับสนุนการผลิตกำลังคนในระดับอุดมศึกษาให้สอดคล้อง
กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติ
3. ให้ทำหน้าที่เพื่อเป็นแหล่งรักษาถ่ายทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมทั้งของ
ชาติและท้องถิ่นโดยเฉพาะภาคเหนืออีกด้วย

นอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ยังมีเหตุผลและหลักการพื้นฐานอีก 3
ประการ คือ ประการแรกเกี่ยวกับเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาภาคเหนือ พ.ศ. 2503 -
2507 ได้กำหนดไว้ว่า รัฐบาลมีความประสงค์จะให้พลเมืองเป็นผู้ได้รับการศึกษาและ
ฝึกฝนในวิชาชีพของตนเป็นอย่างดี โดยส่งเสริมการอุดมศึกษาโดยเฉพาะในด้านเทคนิค
และการจัดตั้งมหาวิทยาลัยประจำภาคขึ้น เพื่อให้บริการเยาวชนชั้นนำในอาณาเขตภาค-
เหนือ 16 จังหวัด เป็นการแบ่งเบาภาระความหนาแน่นของนักศึกษาส่วนภูมิภาคใน
กรุงเทพฯได้อีกโสดหนึ่งด้วย ประการที่สอง ต้องการให้เป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์มีคณะ
วิชาต่าง ๆ เปิดสอนครบถ้วนตามหลักสากล ประการที่สาม นอกจากจะเป็นสถาบันการ
ศึกษาและวิจัยแล้ว เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ต้องการสร้างความรอบรู้และนิสัย
(Character) การอยู่ร่วมกันให้แก่นักศึกษาด้วย

ระบบการศึกษา (Educational System)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้นำเอาหลักสากลที่ใช้ในการดำเนินการศึกษาของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศมาเป็นบรรทัดฐาน โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่นักศึกษาเป็นประการสำคัญดังนี้

(1) แบ่งระยะเวลาศึกษาเป็นภาคเรียน (Semester System) (2) วัดปริมาณการศึกษาประจำกระบวนวิชาเป็นหน่วยกิต (Credit System) (3) วัดคุณภาพประจำกระบวนวิชาเป็นลำดับชั้น (Grade System) (4) จัดหลักสูตรเป็นแบบสาขาวิชาข้าม (Interdisciplinary Program) (5) ส่งเสริมการสอนแบบสถาบันร่วม (Interinstitutional Program) (6) ใช้ระบบการลงทะเบียนเรียนร่วม (Cross Registration) (7) จัดให้มีอาจารย์ที่ปรึกษา (Advisor) ¹

การจัดตั้งภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จากความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผลมาจากกำลังความคิดของผู้บริหาร และหัวหน้างานทุกระดับของมหาวิทยาลัย โครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จึงเป็นประโยชน์โดยตรงต่อมหาวิทยาลัย และต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวม รวมทั้งโครงการของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความคิดในการจัดตั้งภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 ทั้งนี้เพราะแต่เดิมวิชาบรรณารักษศาสตร์ยังเป็นเพียงวิชาบังคับคือ ม.ศ. 103 บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้นเพียงวิชาเดียว สำหรับนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์

¹มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ระเบียบและข้อบังคับของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2519), หน้า 9-10.

และวิชาเลือกสำหรับนักศึกษาคณะอื่น ต่อมาปรากฏว่าวิชานี้เป็นที่สนใจของนักศึกษา ซึ่งมองเห็นความสำคัญของการใช้ห้องสมุดมาก อีกทั้งวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์กำลังเป็นที่รู้จักและแพร่หลายในสถาบันระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง ทั้งนี้มหาวิทยาลัยจึงเสนอคำชี้แจงขอจัดตั้งภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2510 สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้อนุมัติในการประชุมให้จัดตั้งภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในคณะมนุษยศาสตร์¹

วัตถุประสงค์ของการที่มหาวิทยาลัย เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณวุฒิขั้นปริญญา ที่สามารถประกอบอาชีพบรรณารักษศาสตร์ เพื่อสนองความต้องการแก่สถาบันการศึกษาและห้องสมุดประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือ

เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2511 สภากาการศึกษาแห่งชาติ ใ้คำชี้แจงตามความในมาตรา 8 และมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2507 อนุมัติให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดตั้งภาควิชามนุษยศาสตร์ ซึ่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดตั้งภาควิชา และ อำนวยการศึกษา โดยความร่วมมือของคณะมนุษยศาสตร์ จัดตั้งภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ เพิ่มขึ้นอีก 1 ภาควิชา³ ซึ่งในขณะนั้นศาสตราจารย์

¹สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, "วิวัฒนาการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย," หน้า 53.

²Chiang Mai University, "The Development Project of the Department of Library Science and the Central Library," (Chiang Mai : Chiang Mai University, n.d.), p. 1.

³"ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการแบ่งภาควิชาในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่," ราชกิจจานุเบกษา 85 (1 สิงหาคม 2511) : 3.

ม.ล.ศุภ. รุณสาข กำลังดำรงตำแหน่งคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุภาพ สุจินดา เป็นหัวหน้าภาควิชาคนแรก และปัจจุบันมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิไล ปานพลอย เป็นหัวหน้าภาควิชา

หลักสูตร

สภาการศึกษาแห่งชาติได้ลงมติให้ความเห็นชอบ เกี่ยวกับหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ไว้ว่า ผู้เรียนจะเริ่มเรียนวิชาพื้นฐานทั่วไปที่มีสอนในคณะมนุษยศาสตร์ในชั้นปีที่ 1 และ 2 ในขณะเดียวกันก็จะเรียนวิชาเบื้องต้นทางบรรณารักษศาสตร์เป็นบางวิชาไปด้วย แต่ในชั้นปีที่ 3 และ 4 จะเรียนเน้นหนักไปในด้านวิชาบรรณารักษศาสตร์ แต่ทั้งหมดต้องเรียนได้ครบ 144 หน่วยกิต โดยเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ 45 หน่วยกิต ผู้สำเร็จการศึกษาจะได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) มีผู้สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2513 - 2518 รวม 113 คน¹

สำหรับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2511 เป็นต้นมา ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเป็นครั้งคราว โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงของห้องสมุด และความต้องการของประเทศควบคู่ไปกับความรู้ในหลักวิชาการด้วย การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรแบ่งได้เป็น 3 ระยะคือ

1. หลักสูตรปีการศึกษา 2511 - 2512
2. หลักสูตรปีการศึกษา 2513 - 2514
3. หลักสูตรปีการศึกษา 2515 - 2518

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, "โครงการ เปิดสอนและหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาบรรณารักษศาสตร์," (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า 12.

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะหลักสูตรปีการศึกษา 2515-2518 ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างเหมาะสม คุ้มค่าและทันต่อภาวะการณ์ปัจจุบัน ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยจะได้มีประโยชน์ต่อการศึกษาในปัจจุบันมากที่สุด

การจัดหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ครั้งหลังสุด คือ ปีการศึกษา 2515 - 2518 ส่วนใหญ่ยังคงวิชาต่าง ๆ ที่สำคัญของหลักสูตรเก่าไว้ แต่มีเปลี่ยนแปลงไปบ้างบางวิชา ดังได้แสดงให้เห็นในตารางข้างล่างนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เปรียบเทียบหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประเภทของวิชา	ปีการศึกษา 2511-2512	ปีการศึกษา 2513-2514	ปีการศึกษา 2515-2513
<u>วิชาบังคับ</u>	<ol style="list-style-type: none"> 1. บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น 2. หอสมุดและสังคม 3. การเลือกวัสดุหอสมุด 4. การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ 1 5. การจัดองค์การและการบริหารหอสมุด 6. บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า 7. การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ 2 8. บริการของหอสมุด 9. งานสำนักงานและงานสารบรรณของหอสมุด 10. โสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ในหอสมุด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น 2. หอสมุดและสังคม 3. การเลือกวัสดุหอสมุด 4. การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ 1 5. การจัดองค์การและการบริหารหอสมุด 6. บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า 7. การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ 2 8. บริการของหอสมุด 9. งานสำนักงานและงานสารบรรณของหอสมุด 10. โสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ในหอสมุด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น 2. หอสมุดและสังคม 3. การเลือกวัสดุหอสมุด 4. การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ 1 5. การจัดองค์การและการบริหารหอสมุด 6. บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า 7. การจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ 2 8. บริการของหอสมุด 9. งานสำนักงานและงานสารบรรณของหอสมุด 10. โสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ในหอสมุด

เปรียบเทียบหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ต่อ)

ประเภทของวิชา	ปีการศึกษา 2511-2512	ปีการศึกษา 2513-2514	ปีการศึกษา 2515-2518
<u>วิชาบังคับ</u>	11. ปฏิบัติการห้องสมุด 12. สัมมนาบรรณารักษศาสตร์ 13. ประวัติตัวอักษร หนังสือและ การพิมพ์ 14. ระเบียบวิธีวิจัยและการทำ บรรณานุกรม _____ 15. วรรณกรรมมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ หรือวรรณกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี _____ _____	11. ปฏิบัติการห้องสมุด 12. สัมมนาบรรณารักษศาสตร์ 13. ประวัติตัวอักษร หนังสือและ การพิมพ์ 14. ระเบียบวิธีวิจัยและการทำ บรรณานุกรม _____ _____ 15. การจัดหาหนังสือและทำบัตร รายการ 3 _____	11. ปฏิบัติการห้องสมุด 12. สัมมนาบรรณารักษศาสตร์ _____ 13. ระเบียบวิธีวิจัยบรรณารักษ- ศาสตร์ 14. การวิจัยบรรณารักษศาสตร์ _____ 15. การจัดหาหนังสือและทำบัตร รายการ 3 16. ห้องสมุดโรงเรียน

เปรียบเทียบหลักสูตรวิชามรรณารักษศาสตร์ของภาควิชามรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ต่อ)

ชนิดของวิชา	ปีการศึกษา 2511-2512	ปีการศึกษา 2513-2514	ปีการศึกษา 2515-2518
<u>วิชาเลือก</u>	1. หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน 2. การศึกษาตามแนวแนะ 3. ห้องสมุดโรงเรียน 4. การจัดหมู่หนังสือและทำบัตร รายการ 3 _____ _____	1. หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน 2. การศึกษาตามแนวแนะ 3. ห้องสมุดโรงเรียน. _____ 4. วรรณกรรมมนุษยศาสตร์และสังคม- ศาสตร์ หรือวรรณกรรม- วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี _____	1. หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน 2. การศึกษาตามแนวแนะ _____ _____ 3. วรรณกรรมมนุษยศาสตร์ หรือ วรรณกรรมสังคมศาสตร์หรือ วรรณกรรมวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี 4. ประวัติศาสตร์อักษร หนังสือ และ การพิมพ์ 5. การใช้หนังสือและห้องสมุด

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเรียนการสอน ภาควิชาได้กำหนดรายละเอียดไว้ดังนี้

1. กำหนดให้มีมาตรฐานและวิธีการรับนักศึกษาที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หรือเทียบเท่า ที่ได้รับเลือกจากสภาการศึกษาแห่งชาติ แล้วเลือกวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นวิชาเอก และรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่เปลี่ยนวิชาเอกสาขาอื่น มาเป็นวิชาบรรณารักษศาสตร์ แต่จะต้องได้แต้มเฉลี่ยสะสม 2.00 ในปีการศึกษาก่อนหน้านั้น และเรียนวิชา L.S.103 (บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น) อยู่ในเกณฑ์
2. ระยะเวลาการศึกษาคามหลักสูตรอย่างน้อย 3 ปี 6 เดือน
3. ระบบการสอน จัดสอนตามระบบ 2 ภาคการศึกษา (Semester) แต่ละภาคมีชั่วโมงสอนอย่างน้อยครบถ้วนวิชาละ 45 ชั่วโมง
4. ระเบียบการเรียน การวัดผล และการให้เกียรตินิยมมีใช้ระบบการประเมินผลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นอกจากนี้ทางภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ยังได้จัดกระบวนวิชา L.S.103 บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น (3 หน่วยกิต) ซึ่งเป็นวิชาบังคับพื้นฐานสำหรับนักศึกษาในคณะมนุษยศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และสังคมศาสตร์บางภาควิชา คณะนอกเห็นจากนั้นจะจัดให้เป็นวิชาเลือก ส่วนวิชา L.S.107 - การใช้หนังสือและห้องสมุด (1 หน่วยกิต) ได้กำหนดขึ้นสำหรับนักศึกษาในคณะที่ไม่กำหนดวิชา L.S.103 เป็นวิชาบังคับก็จะให้เรียนวิชานี้เป็นวิชาเลือก เช่น คณะวิทยาศาสตร์ และ เกษตรศาสตร์บางภาควิชา เป็นต้น โดยนักศึกษาระดับ 2 กระบวนวิชานี้ซ้ำกันไม่ได้ ซึ่งนักศึกษาที่ลงทะเบียนหรือเลือกเรียนวิชานี้จะมีประมาณปีการศึกษาละ 1,000 คน¹ จากจำนวนนักศึกษาดังกล่าว ทำให้ภาควิชาประสบกับปัญหาอาจารย์ผู้สอนไม่เพียงพอ ดังนั้นในทางปฏิบัติจะต้องเชิญบรรณารักษ์จากห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มาเป็นอาจารย์พิเศษ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

สำหรับวิธีการสอนของอาจารย์ขณะนี้ สอนโดยยึดหลักเช่นเดียวกับโรงเรียน
บรรณารักษศาสตร์อื่น ๆ ในต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยการสอนหลายอย่าง ได้แก่
การบรรยาย การอภิปราย สัมมนา ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การฝึกหัดปฏิบัติ ศึกษานอก
สถานที่ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ อาจารย์ผู้สอนแต่ละวิชาจะเป็นผู้พิจารณาเลือกวิธีการที่เหมาะสม
ตามที่เห็นควร

อาจารย์

เมื่อเริ่มเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในปี พ.ศ. 2511 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์มีอัตรากำลังอาจารย์ประจำเพียง 3 คนเท่านั้น คณะผู้ศึกษาาระดับปริญญา
มหาบัณฑิตจากโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ต่างประเทศ 2 คน และอักษรศาสตรบัณฑิต
(อ.บ., พ.ม. และ อนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์) 1 คน ดังนั้นการสอนส่วนใหญ่ใน
ขณะนั้นต้องอาศัยอาจารย์พิเศษซึ่งเป็นบรรณารักษประจำการที่มีความสามารถและประสบ-
การณ์ในการห้องสมุดจากมหาวิทยาลัยอื่นเป็นจำนวน 12 คน อาจารย์เหล่านี้สำเร็จ
การศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตในประเทศ และปริญญามหาบัณฑิตทั้งในประเทศและต่างประเทศ
4 คน นอกนั้นมีวุฒิปริญญาตรีและอนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์ รวมทั้งประกาศนียบัตรชั้นสูง
วิชาบรรณารักษศาสตร์

ในปีการศึกษา 2518 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มีอาจารย์ประจำ 10 คน
ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาปริญญามหาบัณฑิตสาขาบรรณารักษศาสตร์ทั้งในประเทศและต่าง-
ประเทศ 6 คน ระดับปริญญาบัณฑิต 1 คน (อีก 2 คน กำลังศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต)
แต่ในบางวิชาที่ต้องการผู้มีประสบการณ์เฉพาะทางค่านห้องสมุด ทางภาควิชาจะจัดให้
อาจารย์พิเศษเป็นผู้สอน อย่างไรก็ตามทางภาควิชายังได้สนับสนุนและส่งเสริมให้อาจารย์
ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าในระดับสูงขึ้นไป

โครงการของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์

เนื่องจากในปัจจุบันแม้ว่าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จะทำการผลิตบรรณารักษะระดับวิชาชีพแล้วก็ตาม ความต้องการบรรณารักษะของประเทศมิได้มีเฉพาะบรรณารักษะระดับปริญญาตรีระดับเดียว ภาควิชาจึงถือเป็นความรับผิดชอบที่จะขยายโครงการของภาควิชาเพื่อสนองความต้องการบรรณารักษะระดับอื่นด้วย โครงการของภาควิชาซึ่งเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2518 สรุปได้ดังนี้

1. โครงการ เปิดสอนบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาโท มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ก. ผลิตบัณฑิตชั้นสูง ให้ทำหน้าที่เป็นบรรณารักษะในห้องสมุดขนาดใหญ่ และขนาดกลาง ได้แก่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย รวมทั้ง ห้องสมุดวิทยาลัยครู ซึ่งปัจจุบันมีหลายแห่งที่เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี (ค.บ.) และห้องสมุดวิทยาลัยเอกชน ที่มีหลักสูตรเทียบเท่าปริญญาตรี ดังนั้นความต้องการบรรณารักษะในระดับนี้จึงมีมากและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ข. ผลิตอาจารย์วิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโท ให้ทำหน้าที่สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสถาบันการศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ซึ่งปัจจุบันมีการสอนเพิ่มขึ้นในสถาบันต่าง ๆ

ปัจจุบันโครงการนี้ได้รับการอนุมัติในหลักการจากทบวงมหาวิทยาลัยแล้ว และได้จัดให้อยู่ในโครงการสำรองตามแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 4 ของมหาวิทยาลัย ปี 2520-2524¹

2. โครงการบริการวิชาการแก่สังคม ตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมบรรณารักษะที่ไม่มีวุฒิให้มีความรู้และความสามารถทางวิชาการ เทคนิค การให้บริการด้านห้องสมุด ปีละ

¹ จดหมายจากผู้ช่วยศาสตราจารย์วิไล ปานพลอย, หัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 14 ธันวาคม, 2520.

ประมาณ 40 คน โดยภาควิชาบรรณารักษศาสตร์จะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ
 ฝึกอบรมและใช้ช่วงเวลาในภาคฤดูร้อน และเวลาปิดระหว่างภาคเรียน ซึ่งโครงการนี้
 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ดำเนินการขอตั้งงบประมาณในปี พ.ศ. 2520 ตามแผนพัฒนา
 ระยะที่ 4 ของมหาวิทยาลัยปี 2520-2524 และกำหนดชื่อโครงการว่า "โครงการฝึก-
 อบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัย
 เชียงใหม่" การฝึกอบรมจะจัดอบรมเป็นรายวิชาในแต่ละช่วงเวลาโดยไม่ต่อเนื่องกัน
 ผู้ที่ได้รับการอบรมจะได้รับประกาศนียบัตรการฝึกอบรมบรรณารักษศาสตร์ หากโครงการ
 นี้ดำเนินการสำเร็จตามเป้าหมาย จะได้ผลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อประชากรในค่าน
 ส่งเสริมความรู้ สนับสนุนการเรียนการสอน อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่ความเจริญในอนาคต¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะมนุษยศาสตร์, ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์,
 "โครงการบริการวิชาการแก่สังคม : ตามโครงการการพัฒนามหาวิทยาลัยในระยะแผน-
 พัฒนาระยะที่ 4 พ.ศ. 2520-2524," (เชียงใหม่ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะ-
 มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2518), หน้า 1.